HERMANN

HESSE

Kelionė į Rytų šalį

HERMANN HESSE

KELIONĖ Į RYTŲ ŠALĮ

Iš vokiečių kalbos vertė
Silvestras Gaižiūnas

leidykla
trigrama
kaunas

UDK 821.112.2-31
He349

Versta iš leidinio:
Hermann Hesse, *Die Morgenlandfahrt*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1982

Alle Rechte bei und vorbehalten durch Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main.
Visos teisės priklauso leidyklai „Suhrkamp", Frankfurtas prie Maino.

Viršelyje panaudotas Frenko Brengvino (Brangwyn) raižinys.

ISBN 978-9955-477-24-2

© Hermann Hesse, 1959
© Vertimas į lietuvių kalbą, komentarai, Silvestras Gaižiūnas, 1991
© „Trigrama", 2014

KELIONĖ Į RYTŲ ŠALĮ

1

Kadangi draugėje su kitais man buvo lemta patirti didingų išgyvenimų, teko laimė priklausyti Brolijai ir būti vienu iš dalyvių tos nepakartojamos kelionės, kuri kadaise švystelėjo lyg stebuklas, lyg meteoras ir kuri paskui stebėtinai greit buvo užmiršta, netgi įgijo prastą šlovę, – aš ryžausi pabandyti trumpai aprašyti tą negirdėtą kelionę, kokion neišdrįso leistis daugiau nė vienas žmogus nuo riterio Hiuono ir Pašėlusio Rolando[1] iki mūsų nuostabiųjų laikų, prasidėjusių po Pasaulinio karo, – niūrių, paženklintų nusivylimo ir vis dėlto vaisingų laikų. Tikiuosi, išvengsiu šio sumanymo tykojančių sunkumų – jie gana dideli, ir ne vien subjektyvaus pobūdžio, nors ir šitokių jau visiškai pakaktų. Mat iš kelionės laikų ne tik neišsaugojau jokių užrašų, jokių atminų, jokių dokumentų, jokių dienoraščių, – praeitin nuslinkę sunkieji nelaimių, ligų ir negandų metai nusinešė ir didžiąją dalį mano atsiminimų; likimo smūgiai ir nuolatos atsinaujinanti neviltis gėdingai

susilpnino ir pačią mano atmintį, ir pasitikėjimą ja, anksčiau taip ištikimai man tarnavusia. Be šitų grynai asmeninių bėdų mano padėtį dar apsunkina įžadas, kurį kadaise esu davęs kaip Brolijos narys: tasai įžadas leidžia pasakoti apie asmeninius išgyvenimus, tačiau draudžia net užsiminti apie bendrijos paslaptį. Ir nors jau metų metus Brolija nerodo jokių regimų egzistavimo požymių, nors per tą laiką nebuvau nė karto sutikęs nė vieno bendrakeleivio, nėra pasaulyje tokių pagundų ar pavojų, kurie mane galėtų priversti sulaužyti įžadą. Priešingai, jei šiandien ar rytoj man tektų stoti priešais karinį tribunolą ir būčiau priverstas rinktis – mirti ar išduoti Brolijos paslaptį, – o, su kokiu liepsningu džiaugsmu aš savo įžadą sutvirtinčiau mirtimi!

Tegu bus man leista čia tarp kita ko paminėti, kad nuo grafo Kaizerlingo[2] *Kelionių dienoraščio* laikų pasirodė nemaža knygų, kurių autoriai nesąmoningai, bet drauge ir tyčia sukeldavo įspūdį, neva ir jie priklausą Brolijai ir neva dalyvavę kelionėje į Rytų šalį. Net nuotykiniai Osendovskio[3] kelionių aprašymai netyčia sukėlė šį pernelyg garbingą įtarimą. Tačiau iš tikrųjų visi šie žmonės nei su mūsų Brolija, nei su mūsų kelione į Rytų šalį neturi nieko bendra, arba geriausiu atveju – ne daugiau nei mažos pietistų sektos sakytojai

susiję su Išganytoju, su apaštalais ir Šventąja Dvasia, kurių ypatingos malonės ir meilės jie siekia. Nors grafas Kaizerlingas – patogiai įsitaisęs – iš tiesų apkeliavo pasaulį, nors Osendovskis tikrai išmaišė jo paties aprašytas šalis, jų kelionės netapo stebuklu ir nepadėjo atrasti jokių naujų žemių, o kai kurie mūsų kelionės į Rytų šalį etapai, mums atsisakius tokių banalių, daugelyje šiuolaikinių kelionių naudojamų susisiekimo priemonių kaip geležinkelis, garlaiviai, telegrafas, automobiliai, lėktuvai ir panašių, išties ženklino proveržį į magijos ir epo sritis. Kaip tik tada, tuojau po Pasaulinio karo, tautų, pirmiausia nugalėtųjų, mentalitetas atitrūko nuo tikrovės, apėmė ryžtas ją pranokti, nors reikia pripažinti, kad faktiškai tik kelis kartus buvo prasiveržta už gamtos dėsnių ribų, tik kelis kartus buvo prasiskverbta į būsimosios psichokratijos viešpatystę. Tuometinė mūsų kelionė į Famagustą per Mėnulio jūrą, vadovaujant Albertui Didžiajam[4] arba Drugelių salos atradimas už dvylikos lygų nuo Dzipangu, arba iškilminga Brolijos šventė prie Riudegerio[5] kapo – tai tokie žygdarbiai ir išgyvenimai, kuriuos mūsų laikų ir mūsų kraštų žmonėms lemta patirti vienintelį kartą gyvenime.

Man regis, jau čia susiduriu su viena didžiausių savo pasakojimo kliūčių. Tuos būties lygmenis,

kuriuose mes veikėme, sielos potyrių sferą, kuriai jie priklausė, būtų gana nesunku padaryti prieinamus skaitytojui, jeigu būtų leista tą skaitytoją įvesdinti į Brolijos paslapčių pasaulį. Bet kadangi tai neįmanoma, daug kas, o gal ir viskas, skaitytojui pasirodys neįtikėtina ir liks nesuprantama. Vis dėlto reikia drąsiai kaskart iš naujo ryžtis paradoksui, imtis to, kas neįmanoma. Aš pritariu Sidhartai[6], mūsų išmintingajam draugui iš Rytų, kuris kartą pasakė: „Žodžiai kenkia slaptajai prasmei, garsiai pasakyta mintis visada būna kitokia, net kiek suklastota, paika – taip, ir dar labai gera ir man nepaprastai patinka, ir su tuo sutinku, jog tie dalykai, kurie yra vieno žmogaus lobis ir išmintis, kitam visada nuskamba kaip kvailas pokštas."[7] Beje, dar prieš daugelį amžių šią kliūtį perpratę mūsų Brolijos nariai ir metraštininkai drąsiai ėmėsi ją įveikti, o vienas jų – vienas didžiausių – šią temą įkūnijo nemirtingoje oktavoje:

Kas tolimuos kraštuos dažnai klajoja,
Tasai tarytum tolsta nuo tiesos –
Juo tėviškėj dažnokai abejoja,
Ir šarlatano vardą visados
Nepaslanki minia jam priklijuoja,
Jei palytėt negali tos tiesos.
Minia yra tokios tamsos pritvinkus,
Kad ir mana giesme tikėt nelinkus.[8]

Toji tamsos pritvinkusi minia privertė plačiąją visuomenę užmiršti mūsų didžiąją kelionę, kadaise iki ekstazės sujaudinusią tūkstančius, negana to – jos atminimą prislėgė milžinišku tabu. Ką gi, praeityje pilna panašių pavyzdžių. Visa pasaulio istorija man dažnai primena ne ką kita, o knygelę su paveikslėliais, iliustruojančiais stipriausią ir akliausią žmonijos troškimą – užmiršti. Argi draudimais, nutylėjimais ir patyčiomis kiekviena karta nenaikina kaip tik to, kas ankstesnei kartai atrodė svarbiausia? Ar mes ką tik nepatyrėm, kaip baisingas, žvėriškas, metų metus trukęs visų tautų karas ilgainiui buvo užmirštas, atmestas, išstumtas lyg mostelėjus stebuklinga lazdele ir kaip tos tautos dabar, vos spėjusios atsikvėpti, vėl siekia priminti tai, ką pačios prieš keletą metų iškrėtė ir iškentėjo, patraukliais kariniais romanais? Na ką gi, ateis diena, kai ir mūsų Brolijos darbai ir kentėjimai, šiandieną nuėję į užmarštį ar išjuokti pasaulio, vėl bus atrasti, ir mano užrašai bent mažumą turi padėti priartinti tą dieną.

Beje, kelionė į Rytų šalį ypatinga ir tuo, kad, nors Brolija joje ir siekė gana konkrečių kilnių tikslų (priklausančių paslapčių sričiai, taigi neviešintinų), kiekvienas dalyvis galėjo, net privalėjo turėti ir asmeninių siekių: nebuvo priimami

tokie keliauninkai, kurių neskatino asmeniniai tikslai, ir kiekvienas mūsų, siekdamas bendrų idealų bei tikslų ir kovodamas su bendra vėliava, širdyje kaip vidinės jėgos šaltinį, kaip paskutinę paguodą saugojo savo paiką vaikišką svajonę. Prisipažinsiu, kad manasis kelionės tikslas, apie kurį Aukščiausiasis Sostas manęs paklausė prieš priimdamas į Broliją, buvo gana paprastas, o daugelis kitų bendrijos narių kėlė tokius tikslus, kuriuos aš gerbiau, nors suprasti nepajėgiau. Pavyzdžiui, vienas lobių ieškotojas galvojo vien apie tai, kaip surasti taurųjį lobį, vadinamą Dao[9], kitas tvirtai įsikalė į galvą, kad turi sugauti kažkokią gyvatę, kuriai priskyrė stebuklingą galią ir vadino Kundalini[10]. O mano asmeninis kelionės ir gyvenimo tikslas, kurį regėdavau svajonėse jau nuo vėlyvosios paauglystės, buvo štai koks: aš troškau išvysti gražiąją princesę Fatimą[11] ir, jei įmanoma, laimėti jos širdį.

Tuo metu, kai turėjau laimės tapti Brolijos nariu, t. y. tuoj po Didžiojo karo, mūsų šalį buvo užplūdę įvairaus plauko gelbėtojai, pranašai ir apaštalai, visi gyveno pasaulio pabaigos nuojautomis arba viltimis, kad iškils Trečioji imperija. Sukrėsta karo, negandų ir bado įstumta į neviltį, apimta gilaus beprasmybės jausmo dėl visų prarastų turtų ir paaukotų gyvybių, mūsų liaudis

tuomet pasidavė tiek liguistoms fantazijoms, tiek tikriems sielos skrydžiams: buvo steigiamos bakchanališkos šokių draugijos ir kovingos anabaptistų grupės, ėmė plisti visokie dalykai, besiremiantys anapusiniu pasauliu ir stebuklais; polinkis į indų, senovės persų ir kitokias Rytų paslaptis bei tikėjimus buvo visuotinis, ir visa tai baigėsi tuo, kad daug kam ėmė rodytis, jog mūsų sena kaip pasaulis Brolija yra viena iš daugelio staiga suvešėjusių madingų srovių, tad po kelerių metų kartu su jomis iš dalies buvo pamiršta, iš dalies paniekinta ir įgijo blogą vardą. Bet ištikimųjų jos sekėjų tai nebaugina.

Kaip puikiai prisimenu tą valandą, kai, pasibaigus išbandymų metams, stojau priešais Aukščiausiąjį Sostą, ir šauklys atskleidė kelionės Rytų šalin sumanymą; man pasisiūlius visa savo esybe tarnauti šitam sumanymui, jisai draugiškai paklausė, ko aš vis dėlto tikiuosi iš šitos kelionės į pasakų šalį. Rausdamas, bet labai nuoširdžiai nedvejodamas susirinkusiems vyresniesiems vadams prisipažinau, jog iš visos širdies trokštu savo akimis pamatyti princesę Fatimą. Ir tuomet šauklys, perteikdamas gestą to, kurį slėpė uždanga, ant mano kaktos maloningai uždėjo ranką, palaimino mane ir ištarė burtažodį, patvirtinantį, kad aš priimamas į Broliją. „*Anima pia*[12]“, – kreipėsi jis į mane ir

paragino ištikimai tikėti, didvyriškai elgtis pavojuose, mylėti brolius. Daviau priesaiką, kuriai buvau stropiai pasirengęs išbandymų metais, prisiekiau išsižadėti pasaulio, atmesti jo prietarus ir gavau ant piršto užsimauti Brolijos žiedą, kuriame buvo išgraviruoti tokie žodžiai iš vieno nuostabaus Brolijos metraščio skyriaus:

Pavaldžios jam visų stichijų dvasios –
Vanduo ir žemė, oras ir ugnis.
Jo žvilgsnis baido pabaisas klaikiąsias,
Nuo jo net Antikristui sudreba širdis...[13]

ir taip toliau.

Mane aplankė dar didesnis džiaugsmas, nes vos priimtas į Broliją patyriau vieną iš praregėjimo akimirkų, kurių galėjo tikėtis tokie naujokai kaip aš. Vos tik aš, paklusdamas vyresniųjų vadų nurodymui, prisidėjau prie vienos grupės, – jų dešimtys tuo metu leidosi į kelionę visoj šaly, ketindamos įsilieti į bendrą Brolijos žygį, – man nušvito viena to žygio paslapčių. Supratau, jog prisijungiau prie keliaujančių į Rytų šalį piligrimų ir greičiausiai pradėjau konkrečią vienkartinę kelionę, tačiau iš tikrųjų, aukščiausia ir tiesiogine prasme, tasai žygis į Rytų šalį buvo ne tik mano

žygis ir vyko ne tik dabar, – šitas pasišventusiųjų ir tikinčiųjų žygis į Rytus, į šviesos tėvynę buvo amžinas ir nenutrūkstamas, visais laikais žygio dalyviai ėjo pasitikti šviesos ir stebuklo, kiekvienas mūsų brolis, kiekviena grupė, visa mūsų armija ir didžioji jos kelionė tebuvo banga amžiname sielų sraute, amžiname dvasios troškime grįžti namo, į rytą, į tėvynę. Ši mintis mane nušvietė tarytum spindulys, ir tuo pačiu metu mano širdyje pabudo žodžiai, kuriuos išmokau dar būdamas neofitas ir kurie man visada buvo prie širdies, nors vis dėlto gerai jų nesupratau, – poeto Novalio žodžiai: „Kurgi mes einam? Visados namo."

Tuo metu mūsų grupė pradėjo klajonių kelią. Greit ėmėme sutikti kitas grupes, ir pamažu mus užliejo pakilus vienybės ir tikslo bendrumo jausmas. Gyvenome pagal įstatus kaip piligrimai, nesinaudojome nė vienu tų patogumų, kurie atsiradę pinigų, skaičių ir laiko apkvailintame ir apakintame pasaulyje nuskurdino žmogaus gyvenimą: visų pirma atsisakėme tokių mechanizmų kaip geležinkeliai, laikrodžiai ir panašių. Kitas esminis principas, kurio visi vieningai laikėmės, reikalavo ieškoti atmintinų vietų, susijusių su tūkstantmete Brolijos istorija, su jos tikėjimu, ir garbinti jas. Visos šventos vietos ir visi paminklai, bažnyčios, godotini kapai, kurie tik pasitaikė

pakeliui, susilaukė mūsų giliausios pagarbos, koplyčias ir altorius puošėme gėlėmis, griuvėsius pagerbdavome dainomis arba bežade kontempliacija, mirusiuosius paminėdavome muzika ir malda. Neretai šiuos mūsų ritualus palydėdavo netikinčiųjų patyčios ir trukdžiai, bet gana dažnai atsitikdavo taip, kad mus laimindavo ir kviesdavo į svečius šventikai; mus sekdavo pagauti entuziazmo vaikai, jie mokydavosi mūsų dainų ir palydėdavo mus su ašaromis; kartais koks senukas parodydavo užmirštus senovės paminklus ir papasakodavo savo krašto legendą; būdavo, jaunuoliai trokšta su mumis nueiti dalį kelio ir prašosi priimami į Broliją. Šitiems jaunuoliams mes duodavome patarimų, supažindindavome su pirmaisiais neofito įžadais ir pasirengimo pratimais. Tuo metu įvyko pirmieji stebuklai: kartais jie vykdavo tiesiog mūsų akyse, kartais apie juos staiga imdavo sklisti legendos ir gandai. Sykį, kai buvau dar visai naujokas, visi staiga pradėjo kalbėti apie tai, kad mūsų vadų palapinėje viešintis milžinas Agramantė[14] bando juos įkalbėti pasukti Afrikon ir tenai iš maurų nelaisvės išvaduoti kelis Brolijos narius. Kitą kartą kažkas pastebėjo Vaisinį Žmogelį, Smalininką, Ramintoją, ir galėjai pamanyti, jog kelionę tęsime Blautopfo pusėn[15]. Bet pirmas tikrai nepaprastas reiškinys, kurį aš

regėjau savo akimis, buvo štai koks. Mes sustojome pasimelsti ir atsikvėpti prie apgriautos koplyčios Špaichendorfo kaime. Virš vienintelės sveikos koplyčios sienos buvo nupieštas milžiniškas šventasis Kristoforas, o ant jo peties sėdėjo kūdikėlis Kristus, kurio figūrėlę buvo beveik išblukinęs laikas. Vadai nenurodė kelio, kuris mus turėjo vesti toliau, bet – taip kartais elgdavosi – paragino visus išsakyti savo nuomonę: koplyčia stovėjo prie trijų kelių kryžkelės, ir mes patys turėjome pasirinkti, kur eiti. Tik nedaugelis mūsų išdrįso pareikšti norą ar išsakyti patarimą, tačiau vienas parodė kairėn ir primygtinai kvietė rinktis tą kelią. Mes tylėdami laukėme vadų nutarties, bet štai šventasis Kristoforas ant sienos pakėlė ranką su ilga stora lazda ir nukreipė kairėn, kur ir troško keliauti mūsų brolis. Mes stebėjome tylėdami, tylėdami ir vadai pasukę kairėn nuėjo tuo keliu, o mes širdies gilumoje džiūgaudami nusekėme paskui juos.

Nespėjus mums kaip reikiant paklajoti po Švabiją, atkreipė dėmesį jėga, apie kurią nė nebuvome pagalvoję, bet kurios buvimą jau ilgą laiką gana stipriai jautėme, taip ir nesuvokdami, ar toji jėga priešiška, ar draugiška. Tai buvo Karūnos sargybiniai[16], tame krašte nuo senų laikų jie saugojo Hohenštaufenų atminimą ir palikimą. Man

neteko patirti, ar mūsų vadai apie juos žinojo daugiau ir ar turėjo atitinkamų nurodymų. Tačiau iš tos pusės mes daug sykių sulaukėme perspėjimų arba paskatinimų: antai ant kalvos pakeliui į Bopfingeną mus pasitiko žilagalvis šarvuotas karys, užsimerkęs pakraipė baltutėlę galvą ir akimoju dingo be pėdsako. Mūsų vadai sureagavo į šį perspėjimą, ir mes tuojau pat pasukome atgal, taip ir neišvydę Bopfingeno. Priešingas dalykas atsitiko netoli Uracho: Karūnos sargybinių pasiuntinys, išdygęs vadų palapinėje tarsi iš po žemių, pažadais ir grasinimais juos bandė palenkti, kad mes savo žygiu tarnautume Štaufenams, kitaip sakant, rengtumės užkariauti Siciliją. Kadangi vadai ryžtingai atsisakė tapti vasalais, jis neva prakeikęs mūsų Broliją ir mūsų žygį siaubingais prakeiksmais. Bet aš čia pasakoju tuo metu vien mūsų pašnibždomis aptarinėjamus dalykus; patys vadai apie tai nepratarė nė žodžio. Visai galimas daiktas, kad dėl savo netvirtų ryšių su Karūnos sargybiniais mūsų Brolija kuriam laikui nepelnytai įgijo reputaciją slaptos draugijos, siekiančios atkurti monarchiją.

Kartą drauge su kitais man teko patirti, kaip vienas mūsiškių apgailėtinai paniekino savo kelią, pamynė įžadus ir grįžo į netikėjimo tamsą. Tam jaunuoliui kadaise jaučiau simpatiją. Keliauti į

Rytų šalį jį paskatino asmeniškas noras pamatyti pranašo Mahometo karstą, kuris, kaip jis girdėjo kalbant, stebuklingai sklandė ore. Kai mes vienintelei dienai apsistojome švabų ar alemanų miestelyje, – Saturno ir Mėnulio opozicija[17] mums neleido žygiuoti toliau, – tasai nelaimėlis, jau kurį laiką buvęs paženklintas liūdesio ir sąstingio, sutiko vieną buvusiųjų mokytojų, prie kurio buvo prisirišęs nuo mokyklos metų, ir šitas mokytojas mūsų žygį jaunuoliui parodė tokioje šviesoje, kokioje jį mato netikintysis. Apsilankęs pas mokytoją, vargšelis mūsų stovyklon grįžo smarkiai susijaudinęs, perkreiptu veidu ir pakėlė triukšmą prie vadų palapinės, o pasirodžius šaukliui įtūžęs sušuko, kad jam nusibodę dalyvauti toje kvailių eisenoje, kuri niekad nenuvesianti į Rytus, kad jam akys ištįsusios dienų dienas lūkuriuojant dėl kvailų astrologinių būgštavimų, kad atsibodęs dykinėjimas, vaikiškos išdaigos ir gėlių šventės, puikavimasis magija, gyvenimo ir poezijos painiojimas, – visa tai jam įgrisę iki gyvo kaulo, jis metąs vadams po kojų savo žiedą, atsisveikinąs ir patikimuoju traukiniu grįžtąs tėvynėn prie savo naudingo darbo. Tai buvo nemalonus ir apgailėtinas vaizdas, ir mums suspaudė širdis iš gailesčio ir iš gėdos dėl paklydėlio. Šauklys jį draugiškai išklausė, šypsodamasis pasilenkė paimti numesto

žiedo ir tarė tokiu balsu, kurio skaidrus ramumas turėjo numaldyti puolantį maištininką:

– Tu atsisveikinai su mumis ir vėl grįžti prie geležinkelio, prie savo naudingo darbo, į proto viešpatiją. Tu atsisveikinai su Brolija, su žygiu į Rytus, su magija, su gėlių šventėmis, su poezija. Tu laisvas, tu atleidžiamas nuo įžadų.

– Ir nuo priesaikos tylėti? – įsikarščiavęs šūktelėjo atsimetėlis.

– Ir nuo priesaikos tylėti, – atsakė jam šauklys. – Prisimink: tu prisiekei netikintiesiems nieko nepasakoti apie Brolijos paslaptį. Bet kadangi tu, kaip mes matome, tą paslaptį užmiršai, tu jos niekad ir negalėsi atskleisti.

– Aš ką nors užmiršau? Aš ničnieko neužmiršau! – sušuko jaunuolis, bet ūmai suglumo, o kai šauklys atgręžęs į jį nugarą žengė į palapinę, jisai iškart pasišalino.

Mes gailėjomės jaunuolio, bet dienos buvo taip prisodrintos išgyvenimų, kad aš stebėtinai greit jį pamiršau. Tačiau po kurio laiko, kai, ko gero, jau niekas mūsiškių apie jį nebegalvojo, keliuose miestuose ir kaimuose, pro kuriuos keliavome, iš vietos gyventojų išgirdome apie jį pasakojimų. Buvęs čia jaunas žmogus (jie tiksliai apibūdindavo jį ir pasakydavo jo vardą), kuris visur mūsų ieškąs. Iš pradžių jis tvirtindavęs esąs iš mūsų

Brolijos, bet žygyje atsilikęs ir pametęs kelią, o paskui imdavęs verkti ir pasipasakodavęs, kad sulaužęs ištikimybę ir dezertyravęs, bet dabar matąs, jog be Brolijos nebegalįs gyventi, tad norįs ir privaląs mus surasti, pulti po kojų vadams ir išmelsti jų atleidimą. Tai šen, tai ten ir vis kitaip mums buvo pasakojama toji istorija; kad ir kur mes nueidavome, ten būdavo ką tik lankęsis tasai bėdžius. Mes paklausėme šauklio, ką jis apie tai manąs ir kaip viskas baigsis.

– Nemanau, kad jisai mus suras, – tarstelėjo šauklys. Ir tikrai jisai mūsų nebesurado, mes jo daugiau nebeišvydome.

Kartą, kai vienas vadų mane pasišaukė slaptam pokalbiui, įsidrąsinęs paklausiau jo, kas bus su atsimetusiuoju broliu. Juk jis vis dėlto atgailavo ir ieškojo mūsų, pasakiau aš, todėl reikėtų jam padėti ištaisyti savo klaidą, ir, galimas daiktas, ateityje jis taps ištikimiausiu Brolijos nariu.

Vadas paaiškino šitaip:

– Labai apsidžiaugtume, jeigu jisai mus surastų. Niekuo nebegalime jam padėti. Pernelyg sunkiai jis prasižengė, kad įstengtų atgauti tikėjimą, ir baiminuosi, jog jis mūsų nepastebės ir nepažins, net jeigu mes praeisime visai pro šalį. Jisai apako. Pati atgaila yra bejėgė, malonės negalima nusipirkti atgaila, jos iš viso neįmanoma nusipirkti.

Jau daugybė žmonių šitaip atsimetė – netgi dideli ir žymūs žmonės tapo to jaunuolio likimo broliais. Kartą jaunystėje juos apšvietė šviesa, kartą jie išvydo žvaigždę ir nuėjo paskui ją, bet paskui juos užklupo šio pasaulio protas ir pašaipa, užklupo prisiminimai, tariamos nesėkmės, nuovargis ir nusivylimas, ir jie vėl prarado save, vėl apako. Kai kurie nesiliovė mūsų ieškoję visą gyvenimą, bet jau nebegalėjo surasti, todėl skelbė pasauliui, kad Brolija esanti vien graži legenda, kurios vilionėms nereikią pasiduoti. Kiti tapo aršiais priešais, visaip keikė Broliją ir kenkė jai kaip įmanydami.

Nepaprastai šventiškos buvo tos dienos, kai mes savo kelyje susitikdavome su kitomis didžiosios Brolijos grupėmis: tada mūsų stovyklavietėje kartais susirinkdavo šimtai ir net tūkstančiai brolių. Juk mes žygiavome nesilaikydami griežtos tvarkos – dalyviai nebuvo pasiskirstę į labiau ar mažiau uždaras žygio kolonas ir nesilaikė vienos krypties. Atvirkščiai, kelyje vienu metu buvo nesuskaičiuojama daugybė grupių, kiekviena jų, sekdama paskui savo vadą ir paskui savo žvaigždę, sykiu buvo nuolat pasirengusi ištirpti didesnėje draugėjė ir kurį laiką priklausyti jai, tačiau ne mažiau buvo pasiryžusi tęsti kelionę atskirai. Kai kas savo keliu ėjo netgi visiškai vienas; ir man

pačiam teko žygiuoti vienatvėje, kokiam ženklui ar kvietimui nukreipus ypatingu taku.

Menu vieną mažą rinktinę bendriją, su kuria kelias dienas keliavau ir ilsėjausi. Ji apsiėmė iš maurų rankų išvaduoti princesę Izabelę ir Afrikoje įkalintus brolius. Buvo kalbama, esą ši bendrija turinti Hiuono ragą[18]; tarp jos narių buvo su manimi draugavęs poetas Laušeris[19], dailininkas Klingzoras[20] ir dailininkas Paulis Klė[21], jie nekalbėjo apie nieką kitą, tik apie Afriką ir apie paimtą į nelaisvę princesę, o jų Biblija buvo knyga apie Don Kichoto žygdarbius, – jo garbei jie rengėsi aplankyti Ispaniją.

Visada buvo malonu sutikti panašų draugų sambūrį, dalyvauti jų šventėse ir dvasinėse pratybose, kviesti juos į savo apeigas, susipažinti su jų darbais ir sumanymais, atsisveikinant juos laiminti ir žinoti: jie nueina savu keliu kaip ir mes savuoju, kiekvienas jų širdy puoselėja savą svajonę, turi savą troškimą, įsitraukę į savą slaptą žaidimą, vis dėlto jie visi juda kartu su didžiuoju srautu, neatskiriami nuo jo, širdyje jie saugo tą pačią pagarbą, tą patį tikėjimą, yra davę tuos pačius įžadus. Buvau sutikęs Jupą[22], burtininką, gyvenimo laimę besitikintį surasti Kašmyre, buvau sutikęs Kolofiną[23], tabako dūmų kerėtoją, kuris vis citavo savo mėgstamą fragmentą iš *Simplicisimo*

nuotykių[24], buvau sutikęs Liudviką Žiaurųjį[25], svajojantį sodinti alyvų sodus ir laikyti vergų Šventojoje Žemėje – jis ėjo ranka rankon su Anzelmu[26], kuris ieškojo mėlynojo vaikystės vilkdalgio žiedo. Aš sutikau Ninon[27], pramintą Užsieniete, ir pamilau ją – iš po juodų jos plaukų spindėjo tamsios akys, jinai pavyduliavo Fatimai, mano svajonių princesei, tačiau visai galimas dalykas, kad ji pati ir buvo Fatima, tik apie tai nieko nežinojo. Taip pat kaip mes dabar kadaise žygiavo piligrimai, imperatoriai ir kryžininkai, kurie siekė išvaduoti ir išgelbėti Išganytojo karstą arba pasigilinti į arabų magiją; tuo keliu žygiavo ir ispanų riteriai bei vokiečių mokslo vyrai, airių vienuoliai bei prancūzų poetai.

Kaip smuikininkas ir pasakininkas, savo piligrimų būryje privalėjau rūpintis muzika, tad iš savo patirties supratau, kaip išskirtinė epocha iškelia nežymius asmenis ir kaip pagausina jų jėgas. Aš ne tik griežiau smuiku ir vadovavau chorui, bet ir rinkau senovines dainas ir choralus, rašiau šešiabalsius ir aštuonbalsius motetus bei madrigalus, jų mokiausi. Tačiau pasakoti ketinu ne apie tai.

Mėgau daugelį savo bendrakeleivių ir vadų. Bet vargu ar nuo to laiko aš tiek daug vietos savo atmintyje skyriau kam nors kitam nei Leo[28], nors tuo metu į jį, ko gero, beveik nekreipiau dėmesio.

Leo buvo vienas mūsų tarnų (suprantama, taip pat savanoris kaip ir mes): jis padėdavo nešti daiktus ir dažnai būdavo skiriamas patarnauti šaukliams. Tasai kuklus žmogus buvo labai malonus, neįkyriai simpatingas, ir dėl to visi mes jį mėgome. Savo darbą jis atlikdavo linksmai nusiteikęs, dažniausiai dainuodamas ar švilpaudamas, ir atkreipdavo dėmesį tik tada, kai būdavo reikalingas, – kaip ir dera geram tarnui. Prie jo buvo prisirišę visi žvėrys, mus nuolat lydėjo koks nors šuo, pristojęs prie draugės dėl Leo – jis mokėjo prijaukinti paukščius ir privilioti drugelius. Į Rytų šalį jį vedė troškimas išmokti paukščių kalbos pagal Saliamono veikalą *Clavis*[29]. Priešingai nei kai kurie kiti Brolijos atstovai, – jie anaiptol negadino savo gero vardo ir buvo ištikimi bendrijai, bet laikėsi kažkaip demonstratyviai, buvo keistoki, pompastiški, įnoringi, – šitas tarnas traukė ypatingu paprastumu ir natūralumu, trykštančia sveikata, draugiškumu ir kuklumu.

Mano pasakojimą gerokai trikdo didelė paskirų mano atminties paveikslų įvairovė. Jau esu minėjęs, kad tarpais mes ėjome nedidele grupele, tarpais gausiu būriu ar net visa kariauna, bet kartkarčiais kokioje vietovėje aš likdavau su keliais draugais arba ir visiškai vienas, be palapinių, be vadų, be šauklių. Mano tolesnį pasakojimą

apsunkina dar ir tai, kad mes keliavome ne tik per erdves, bet lygiai taip pat ir per laikus. Mes traukėme į Rytų šalį, bet kartu žygiavome ir į viduramžius arba į aukso amžių, mes klaidžiojome po Italiją, po Šveicariją, bet kartais likę nakvoti X šimtmetyje apsistodavome pas patriarchus[30] ar pas fėjas. Tais protarpiais, kai likdavau vienas, dažnai vėl susirasdavau savosios praeities vietoves ir žmones: su savo buvusia sužadėtine klaidžiojau miškingais Reino aukštupio krantais, su jaunystės draugais ūžavau Tiubingene, Bazelyje ir Florencijoje arba vėl virsdavau vaiku ir su savo mokyklos draugais leisdavausi gaudyti drugelių ar pasiklausyti ūdros arba dėdavausi prie savo mėgstamų knygų herojų kompanijos: greta manęs jojo Almanzoras ir Parcifalis, Vitiko arba Auksaburnis[31], arba net Sanča Pansa, arba mes svečiuodavomės pas Barmekidus[32]. Kai po viso to kokiame nors slėnyje susirasdavau savo būrį, pasiklausydavau Brolijos giesmių ir įsikurdavau prie vadų palapinės, man kaipmat paaiškėdavo, kad tas grįžimas vaikystėn arba pasijodinėjimas su Sanča priklausė tai pačiai kelionei, nes juk mūsų tikslas buvo ne tik Rytų šalis, arba, tiksliau, mūsų Rytų šalis juk buvo ne šiaip sau šalis ar geografinė teritorija, tai buvo sielos tėvynė ir jos jaunystė, jinai buvo visur ir niekur, nenutrūkstanti ir

vientisa visų laikų tėkmė. Tačiau suvokimas kaskart aplankydavo tik akimirką, ir kaip tik jis buvo didžiulė palaima, kuria tuomet aš mėgavausi. Tik vėliau, kai toji palaima mane apleido, ėmiau aiškiai suvokti visus tuos ryšius, tačiau nebegalėjau iš to gauti nė mažiausios naudos ar paguodos. Kai dingsta kas nors brangaus ir nepakeičiamo, jaučiamės lyg pabudę iš sapno. Mano atveju tas jausmas buvo siaubingai tikras. Juk manoji palaima kilo iš tokios pat paslapties kaip ir sapno palaima, ji radosi iš galimybės laisvai vienu metu išgyventi viską, kas įmanoma, žaidžiant sumaišyti išorinius ir vidinius dalykus, kaip kulisais naudotis laiku ir erdve. Kaip be automobilių ir laivų išmaišydavom pasaulį, kaip savo tikėjimu užkariaudavome sukrėstą karo pasaulį ir paversdavome jį rojumi, taip vienon dabarties akimirkon mes, Brolijos nariai, kūrybiškai sutalpindavom praeitį, ateitį, pasaką.

Švabijoje, prie Bodeno ežero, Šveicarijoje – visur sutikdavome žmonių, kurie mus suprato arba bent jau visaip mums dėkodavo už tai, kad pasauly egzistuoja Brolija ir mūsų kelionė į Rytų šalį. Ciuriche, tarp tramvajų linijų ir bankų pastatų, mes aptikome Nojaus laivą[33], kurį saugojo keli seni šunys, visi vadinami vienu vardu, ir kurį per mūsų blaivaus laiko seklumas drąsiai vedė

Hansas K., tolimas Nojaus ainis ir laisvųjų menų bičiulis; Vintertūre, nusileidę laiptais į stebuklingąjį Šteklino kabinetą[34], viešėjome kiniškoje šventovėje, kur virš bronzinės Majos smilko aromatinės lazdelės, o aidint šventovės gongui Juodasis karalius švelniai pūtė fleitą. Zonenbergo[35] kalno papėdėje suradome Suon Mali[36], Siamo karaliaus[37] koloniją, kur mes, dėkingi svečiai, tarp akmeninių ir bronzinių Budos statulų sudėjome vyno ir smilkalų aukas.

Vienu gražiausių įspūdžių tapo Brolijos šventė Bremgartene[38], kur aplink mus susijungė magiškasis ratas. Priimti rūmų šeimininkų Makso ir Tilės, mes klausėmės, kaip po aukštos salės skliautais Otmaras[39] rojaliu skambina Mocartą, suradome parką, pilną papūgų ir kitokių kalbančių padarų, prie fontano mums dainavo fėja Armida[40] ir šalia mylimo Heinricho fon Ofterdingeno[41] veido savo sunkią astrologo galvą su besiplaikstančiomis garbanomis lenkė Longas[42]. Sode klykė povai, Liudvikas Žiaurusis ispaniškai kalbėjosi su Batuotu Katinu, o tuo metu Hansas Rezomas[43], sukrėstas priešais jį atsivėrusių gyvenimo kaukių baliaus paslapčių, prisiekė nukeliauti prie Karolio Didžiojo kapo. Tai buvo vienas iš mūsų kelionės triumfo momentų. Mes sukėlėme stebuklų bangą, ir ji užliejo viską: vietos gyventojai suklupę

garbino grožį, rūmų šeimininkas deklamavo eiles, kurios apdainavo mūsų vakarines apeigas, prigludę prie rūmų sienų jų klausėsi miško žvėrys, o žuvys upėse, švytuodamos žvynais, iškilmingai plaukiojo būriais ir vaišinosi mūsų sausainiais ir vynu.

Tiesą sakant, šiuos geriausius įspūdžius galima perteikti tik tam, kas pats yra su jais susiję̨s. Mano aprašyme jie atrodo skurdžiai ir, ko gero, paikai, bet kiekvienas, kas kartu šventė Bremgartene, pritars visoms mano paminėtoms smulkmenoms ir pridės šimtą dar įstabesnių. Mano atmintyje amžinai liks tai, kaip tekant mėnuliui blyksėjo iš aukštų medžių karančios povų uodegos, kaip šešėliuotuose krantuose tarp uolų skaisčiu sidabru suspindėdavo kylantys iš vandens undinių kūnai, kaip po kaštonu prie šulinio pirmą nakties sargybą ėjo liesasis Don Kichotas, o tuo metu virš pilies bokšto paskutinės fejerverko raketos švelniai krito į mėnesienos naktį, ir mano kolega Pablas[44], pasidabinęs rožių vainiku, mergaitėms grojo persiškąja fleita, – ne, to niekados nepamiršiu. O, kas iš mūsų galėjo pagalvoti, kad taip greit iširs stebuklingasis ratas, kad beveik visi mes – ir aš, ir aš! – vėlei pasiklysime bežadžiuose sunormintos tikrovės užkampiuose kaip kokie tarnautojai ir krautuvininkai, kurie, pasibaigus išgertuvėms ar

sekmadienio užmiesčio iškylai, išsiblaivę tučtuojau pasineria į kasdienius reikalus.

Tomis dienomis niekam iš mūsų tokios mintys neatėjo į galvą. Į mano miegamąjį Bremgarteno pilies bokšte plaukė alyvų kvapas, pro medžius aš girdėjau upės šniokštimą. Per langą nusileidau į nakties gelmę: apsvaigęs iš laimės ir ilgesio aplenkdamas budinčius riterius ir įmigusius puotautojus sėlinau žemyn, prie kranto, prie šniokščiančio vandens, prie baltai švytinčių undinių, ir jos mane pasiėmė su savimi į mėnulio atvėsintą krištolinį jų tėvynės pasaulį, kur, nepažindamos atpirkimo, užburtos svajonių, jos amžinai tviska karūnomis ir aukso grandinėmis iš savo lobynų. Atrodė, kad man nardant raibuliuojančioje gelmėje bus praėję mėnesiai, bet, kai išnirau ir apimtas drebulio nuplaukiau kranto link, toli sode tebeaidėjo Pablo persiškoji fleita, o aukštai danguje tebeplaukė mėnulis. Išvydau, kaip Leo žaidžia su dviem baltais pudeliais, ir jo protingas vaikiškas veidas spindėjo džiaugsmu. Suradau giraitėje sėdintį Longą su pergamento knyga ant kelių, ton knygon jis rašė graikiškus ir hebrajiškus ženklus – žodžius, iš kurių raidžių lėkė drakonai ir piestu stojosi margaspalvės gyvatės. Į mane jis nekreipė dėmesio ir užsimiršęs raitė savo margus gyvatiškus rašmenis, o aš pro jo palinkusius

pečius ilgai žvelgiau į knygą ir mačiau, kaip drakonai ir gyvatės lenda, raitosi iš eilučių ir be garso pranyksta tamsiame tankumyne.

– Longai, – pašaukiau aš tyliai, – mano mielas drauge!

Jis manęs negirdėjo: manasis pasaulis buvo toli nuo jo, jis buvo paskendęs savajame. Atsiskyręs nuo visų, po mėnesienos nutviekstais medžiais vaikštinėjo Anzelmas su vilkdalgiu rankoje, įsmeigęs akis, apsvaigęs, šypsodamas jis žvelgė į violetinę gėlės taurelę.

Vienas dalykas, kurį aš jau nekart buvau pastebėjęs mūsų kelionėje, tačiau dėl kurio kaip reikiant nebuvau susimąstęs, vėl patraukė dėmesį Bremgartene, suglumino ir nuliūdino. Tarp mūsų buvo daug menininkų, daug dailininkų, muzikantų, poetų – čia buvo ir aistringasis Klingzoras, ir neramusis Hugas Volfas[45], nešnekusis Laušeris ir šaunusis Brentanas, – bet nors ir kokios gyvos, nors ir kokios patrauklios šių menininkų asmenybės, kiti, jų vaizduotės sukurti pavidalai, visi be išimties atrodė gerokai gyvesni, gražesni, žvalesni, netgi tikslesni ir tikresni už pačius poetus ir kūrėjus. Pablas sėdėjo su savąja fleita žavingai skaistus ir kupinas gyvenimo džiaugsmo, o tuo metu sukūręs jį poetas, panašus į šešėlį ir pusiau nematomas, mėnesienos šviesoj slinko krantu

ieškodamas vienumos. Įkaušęs Hofmanas tarsi pelkių liepsnelė blaškėsi nuo vieno svečio prie kito, be paliovos šnekėjo, mažas kaip nykštukas, – jo figūra, kaip ir visų, buvo tik pusiau reali, pusiau žemiška, ne visai tvari, ne visai tikra; o tuo pačiu metu archyvaras Lindhorstas, juokais apsimesdamas drakonu, iškvėpdamas vis springčiojo ugnimi ir alsavo galingai kaip automobilis. Paklausiau tarno Leo, kodėl menininkai neretai atrodo tarsi pusiau žmonės, o jų sukurti personažai nepaneigiamai gyvastingesni. Nustebintas mano klausimo Leo pažvelgė į mane. Paleido rankose laikytą pudelį ir tarė:

– Ir motinoms taip būna. Jos pagimdo kūdikius, atiduoda jiems su savo pienu grožį ir jėgą, o pačios tampa nebeišvaizdžios ir niekam neberūpi.

– Liūdna baigtis, – pasakiau aš, tiesą sakant, apie tai daug negalvodamas.

– Manau, ne liūdnesnė nei daugelio kitų, – pasakė Leo. – Galbūt liūdna, bet kartu ir graži. To reikalauja įstatymas.

– Įstatymas? – paklausiau aš smalsiai. – Koks įstatymas, Leo?

– Tarnavimo įstatymas. Kas nori ilgai gyventi, turi tarnauti. O kas nori valdyti, tas gyvena neilgai.

– Bet kodėl gi daugelis veržiasi valdyti?

– Todėl, kad nežino to įstatymo. Tik nedaugelis yra gimę valdyti, ir tai jiems netrukdo likti žvaliems ir sveikiems. Tačiau kitų, tų, kurie valdyti veržiasi dėl karjeros, laukia vienas galas – niekas.

– Koks niekas, Leo?

– Pavyzdžiui, sanatorija.

Nedaug ką iš viso to supratau, vis dėlto žodžiai liko mano atmintyje, o širdyje radosi nuojauta, kad tasai Leo išmano viską, kad jis, ko gero, žino daugiau už visus mus, tariamus jo valdovus.

2

Apie tai, kas staiga privertė ištikimąjį Leo mus palikti pavojingame Morbio Inferiore[46] tarpeklyje, matyt, susimąstė kiekvienas šios nepamirštamos kelionės dalyvis, bet tik gerokai vėliau iš nuojautų ir spėlionių ėmė ryškėti tikroji įvykių eiga ir giluminis jų tarpusavio ryšys, ir tik tada paaiškėjo, kad Leo dingimas, šitas tariamai neesminis, o iš tikrųjų nepaprastai reikšmingas įvykis buvo anaiptol ne atsitiktinis, bet viena grandis ištisoje grandinėje persekiojimų, kuriais amžinas priešas siekė sužlugdyti mūsų sumanymus. Tą šaltą rudens rytą, kai paaiškėjo, kad dingo mūsų tarnas Leo, ir visos pastangos surasti jį pasirodė esančios bergždžios, be abejo, ne vien mano širdyje pirmą kartą atsirado nelaimės ir grėsmingos lemties nuojauta.

Štai kaip tada viskas atrodė: drąsiai perėję pusę Europos ir dalį viduramžių, įsikūrėme giliai tarp uolų įsirėžusiame slėnyje, laukiniame tarpeklyje prie Italijos sienos, ir ieškojome dingusio

tarno Leo, bet kuo ilgiau jo ieškojome, tuo labiau bėgant laikui geso mūsų viltys jį surasti ir kiekvieną mūsų vis skaudžiau slėgė nuojauta, kad tai ne šiaip visų mylimo, malonaus žmogaus ir vieno mūsų tarno, žuvusio dėl nelaimingo atsitikimo ar pabėgusio, o gal pagrobto priešų, praradimas, bet kažkokios kovos pradžia, pirmas beužgriūvančio mus štormo požymis. Ištisą dieną iki pat sutemų mes bandėme surasti Leo, apieškojom visą tarpeklį ir, kai šitas triūsas mus išvargino, visus apėmė nesėkmės ir nevilties jausmas, pasidarė keista ir baisu: dingęs tarnas kas valandą atrodė svarbesnis, o netekties sunkulys didėjo. Ne tik kiekvienam piligrimui, bet, be abejo, ir visiems tarnams buvo paprasčiausiai gaila tokio mielo, nuoširdaus, paslaugaus jaunuolio, tačiau tai buvo dar ne viskas: kuo akivaizdesnis buvo jo praradimas, tuo reikalingesnis darėsi jisai pats; atrodė, kad be Leo, be jo nuoširdaus veido, be jo geros nuotaikos ir dainų, be jo entuziazmo, kuris įkvėpė mus didžiajam žygiui, pats žygis dėl kažkokios nepaaiškinamos priežasties darosi beprasmis. Bent aš taip maniau. Ankstesniais kelionės mėnesiais, nepaisant visų sunkumų ir kelių mažų nusivylimų, manęs dar niekad nebuvo užvaldęs vidinis silpnumas ar rimtos abejonės; joks tikras vadas, joks paukštis, skrendantis paukščių keliauninkų

būryje į Egiptą, taip netikėjo savo tikslu, savo pašaukimu, savo veiksmų ir siekių teisingumu, kaip leisdamasis į šitą kelionę buvau patikėjęs aš. Bet dabar, šitoje lemtingoje vietoje, visą spalio dieną, užlietą auksu ir žydruma, be paliovos girdėdamas mūsų sargybos šūksnius ir signalus, su augančia įtampa visąlaik laukdamas grįžtant pasiuntinio ar ateinant pranešimų, kurie tik dar kartą nuvils ir akistaton suves sutrikusius veidus, – dabar aš pirmąkart širdyje pajutau kažką panašaus į liūdesį ir abejonę, ir juo labiau tie mano jausmai stiprėjo, juo aiškiau jaučiau, kad aš ne tik vis mažiau tikiu, jog Leo atsiras, bet kad viskas dabar nepatikima ir abejotina, viskas gali prarasti vertę ir prasmę: mūsų draugystė, mūsų tikėjimas, mūsų priesaika, mūsų kelionė į Rytų šalį, visas mūsų gyvenimas.

Tarkim, aš klydau, manydamas, kad šitai jaučia visa Brolija, tarkim, po kurio laiko padariau klaidą, vertindamas savo paties jausmus ir išgyvenimus, ir daug ką iš to, ką tikrovėje patyriau tik gerokai vėliau, klaidingai perkėliau į aną dieną, – nepaisant visko, lieka keistas įvykis, susijęs su Leo bagažu! Ir iš tiesų visas asmenines nuotaikas nustelbė kažkas keista, fantastiška, tai, kas kėlė ir augino nerimą: dar tą dieną, Morbio tarpeklyje mums uoliai ieškant pradingusiojo be žinios,

čia vienas, čia kitas savo bagaže pasigesdavome kokio svarbaus ir reikalingo daikto, o niekam to daikto neradus, visi nutardavo, kad jis esąs Leo mantoje, ir nors Leo, kaip ir mes visi, ant pečių nešė tik paprastą, vieną iš trisdešimties tuo metu mūsų turėtų drobinių kuprinių, atrodė, jog kaip tiktai toje vienintelėje, dabar dingusioje kuprinėje sudėti visi tikrai svarbūs daiktai, kuriuos mes buvom pasiėmę su savimi kelionėn! Tarkim, įsivaizduoti, kad ką tik pamestas dalykas nepaprastai vertingas, brangus ir reikalingesnis už kitus, kuriuos turime rankose, yra visuotinė žmogiška silpnybė, o daugelis tų, kurių dingimas tada Morbio slėnyje, mus išgąsdino, vėliau arba atsirado, arba pasirodė ne tokie jau reikalingi, vis dėlto, deja, būtent tuomet, visai pagrįstai nerimaudami, mes buvom priversti pripažinti, jog praradome daugybę būtiniausių daiktų.

Nuostabą ir siaubą kėlė dar ir tai, kad prarasti daiktai – vis tiek, ar jie vėliau atsirado, ar ne – pagal reikšmingumą sudarė hierarchiją, ir mes savo atsargose iš menamai pamestų daiktų nuolatos rasdavome kaip tik tokį, kurio visai nebūtinai reikėjo, tokį, kurį buvome smarkiai pervertinę. Čia pagaliau reikia pasakyti tai, kas svarbiausia, kas nepaaiškinama: tolesnėje kelionėje, savo gėdai, supratom, kad visi anuomet pradingę įrankiai,

brangenybės, žemėlapiai ir dokumentai mums buvo visai nereikalingi, apskritai susidarė įspūdis, jog tada kiekvienas mūsų visą savo fantaziją eikvojo bandydamas save įtikinti praradimus esant siaubingus, neatitaisomus, kiekvienas mūsų tik ir siekė laikyti prarastu ir apraudoti jam reikšmingiausią daiktą: vieniems tai buvo užsienio pasas, kitiems – krašto žemėlapis, tretiems – akredityvai kalifų vardu, vieniems viena, kitiems kita. Galiausiai kai iškilo aikštėn, kad daiktai, kurie buvo laikomi negrįžtamai prapuolusiais, arba visai neprapuolė, arba buvo pripažinti esą nereikšmingi ir nereikalingi, tiesą sakant, buvo galima kalbėti tik apie vieną brangenybę, vieną išties neįkainojamą, absoliučiai esminį ir nepaprastai reikalingą dokumentą, kuris tikrai visiems laikams buvo pamestas – beje, nuomonės dėl to, ar tas dokumentas, prapuolęs kartu su Leo, apskritai buvo mūsų bagaže, beviltiškai išsiskyrė. Visiškai sutarėme dėl didžiulės to dokumento vertės ir dėl to, kad jisai nepakeičiamas, tačiau tik nedaugelis (tarp jų ir aš) ryžosi tvirtinti, kad tą dokumentą buvome pasiėmę į kelionę. Tiesa, vienas įtikinėjo, kad, nors kažkas panašaus buvę Leo drobinėje kuprinėje, vis dėlto tai buvęs ne originalas (ir tai natūralu), o kopija; kiti buvo pasiryžę prisiekti, kad niekad niekam ir į galvą nebuvo atėję su

savimi į kelionę imti ne tik patį dokumentą, bet ir kopiją, nes tai būtų buvęs tikras pasityčiojimas iš mūsų kelionės prasmės. Kilo karšti ginčai, kuriuose paaiškėjo, kad ir apie originalo likimą (nesvarbu, ar mes dabar turėjome kopiją, buvom pametę ar ne) sklido įvairiausios prieštaringos nuomonės. Vieni tvirtino, kad dokumentas atiduotas saugoti tam tikrai instancijai Kifhoizeryje[47]. Ne, tvirtino kiti, jis paslėptas urnoje, kurioje saugomi mūsų mirusio mokytojo pelenai. Nesąmonė, prieštaravo treti, juk mokytojas surašęs mūsų Brolijos chartiją, naudodamasis jam vienam žinomu senuoju hieroglifų slaptaraščiu, ir ji buvusi sudeginta jo nurodymu kartu su palaikais, tad klausimas dėl chartijos originalo neturi jokios prasmės, nes po mokytojo mirties vis tiek jo nebūtų galėjusi iššifruoti jokia žmogaus akis; tačiau esą būtina išaiškinti, kur yra keturi (kitų nuomone – šeši) chartijos vertimai, parengti mokytojui tebesant gyvam ir jam vadovaujant. Buvo kalbama, kad egzistavo kiniškas, graikiškas, hebrajiškas, lotyniškas vertimas, kad jie saugomi keturiose senosiose sostinėse. Pasklido dar ir kitų tvirtinimų bei nuomonių: vieni atkakliai laikėsi savo, kiti leidosi įtikinami čia vienų, čia kitų priešininko argumentų, o naująjį požiūrį tuoj pat vėl pakeisdavo kitu. Trumpiau tariant, nuo to laiko

mūsų draugija prarado tvirtumą ir vienybę, nors mus tebejungė didžioji idėja.

O, kaip gerai prisimenu pirmuosius mūsų ginčus! Mūsų Brolijai, iki tol nesugriaunamai ir vieningai, tai buvo kažkas nauja ir negirdėta. Tuose ginčuose, bent jau iš pradžių, vyravo dėmesingumas ir mandagumas, jie dar nesibaigdavo nei peštynėmis, nei asmeniniais priekaištais ar įžeidinėjimais: tuo metu mes buvome pasirengę eiti prieš visą pasaulį kaip neišardoma bendrija. Tebegirdžiu balsus, tebematau mūsų stovyklavietę, kurioje kilo pirmieji disputai, ir tarsi regiu, kaip tarp neįprastai rimtų veidų tai šen, tai ten sklando auksiniai rudens lapai, kaip jie nugula vienam mūsiškiui ant kelių, kitam ant kepurės. O aš pats įsiklausęs į ginčus jaučiau, kaip vis labiau jie mane slegia ir gąsdina, bet, nepaisant nuomonių margumyno, mano širdyje dar tebeglūdėjo tvirtas, liūdesio paženklintas tikėjimas: neabejojau, kad kaip tik Leo kuprinėje buvo originalas, tikra senoji mūsų Brolijos chartija ir kad ji dingo ir buvo prarasta sykiu su juo. Kad ir koks liūdnas, vis dėlto tai buvo tikėjimas – jis buvo pastovus ir saugojo mane. Tada, beje, aš maniau, kad šitą tikėjimą galiu lengvai iškeisti į kokį nors kitą, teikiantį daugiau vilčių. Tik vėliau, praradęs šį liūdną

tikėjimą ir tapęs bejėgis prieš visas įmanomas nuomones, supratau, kaip aš jo buvau apsėstas.

Deja, matau, kad šitaip pasakodamas reikalo esmės neatskleisiu. Bet ar išvis įmanoma papasakoti nepakartojamos kelionės, nepakartojamos sielų vienybės, nuostabiai pakilaus ir sudvasinto gyvenimo istoriją? Kaip vienas paskutiniųjų mūsų draugiško sambūrio palikuonių, norėčiau išgelbėti bent kelis atsiminimus apie mūsų didįjį žygį. Aš pats sau atrodau panašus į susenusį, savo amžių pergyvenusį tarną, panašų į Karolio Didžiojo paladiną, savo atmintyje saugantį iškilią įvykių ir stebuklų virtinę, kurios atvaizdas, jeigu jam nepavyks ateinančioms kartoms ko nors perduoti žodžiu ar vaizdu, pasakojimu ar daina, dings drauge su juo. Bet kaip, kokiomis meno vingrybėmis tai įveikti, kokiu būdu mūsų kelionės į Rytų šalį istoriją padaryti prieinamą skaitytojams? Šito aš nežinau. Jau pati pradžia, šitas geriausiais ketinimais pagrįstas mano bandymas veda į begalybę ir į tai, kas nesuprantama. Aš tiesiog norėjau pabandyti aprašyti, kas mano atmintyje liko iš mūsų kelionės į Rytų šalį ir iš atskirų jos įvykių, – rodos, nieko negali būti paprasčiau. Bet štai, dar beveik nieko nesuspėjęs papasakoti, aš jau įstrigau prie vieno vienintelio nereikšmingo epizodo,

apie kurį anksčiau net nesusimąsčiau, – esu įstrigęs prie Leo dingimo, ir rankoje vietoj audeklo laikau tūkstantį susipynusių į mazgą gijų, kurias painioti ir lyginti šimtai rankų turėtų daugelį metų, net tuo atveju, jei ir ne kiekviena gija, vos paimta ir atsargiai trukteleta, pasirodytų visiškai neatmezgama ir nutrūktų čia pat, tarp pirštų.

Manau, taip būna kiekvienam metraštininkui, kai jis pradeda aprašinėti kokios nors epochos įvykius, visai rimtai ketindamas būti objektyvus. Kur įvykių centras, kur tas taškas, kuris sieja ir jungia vienumon visus faktus? Kad atsirastų kažkas panašaus į sąryšį, priežastingumą, prasmę, kad apskritai žemėje kas nors galėtų tapti pasakojimo objektu, metraštininkas priverstas išgalvoti vienijantį centrą: herojų, liaudį, idėją, ir visa, kas tikrovėje atsitiko anonimiškai, priskirti šitam įsivaizduojamam centrui.

Taigi, sunku nuosekliai išdėstyti tam tikrą kiekį realių, dokumentais paliudytų įvykių, bet mano atveju tai padaryti dar sunkiau, nes, kai tik aš siekiu smulkiai išnagrinėti, viskas pasidaro abejotina, viskas išsprūsta ir išsisklaido, kaip išsisklaidė mūsų bendrija – tai, kas buvo stipriausia pasaulyje. Niekur nėra vienybės, nėra centro, ašies, apie kurią sukasi ratas.

Mūsų kelionė į Rytų šalį ir jos pagrindinių keliauninkų bendrija, mūsų Brolija, buvo svarbiausias, vienintelis mano gyvenime reikšmingas dalykas, greta jo mano paties asmenybė tiesiog nieko nereiškia. Ir štai dabar, kai aš siekiu aprašyti ir užfiksuoti šitą reikšmingiausią dalyką ar bent mažą jo dalį, man iškyla šukėmis virtusi vaizdų krūva, kadaise atsispindėjusi viename veidrodyje, ir tas veidrodis yra manasis „aš“, tačiau tas „aš“, tasai veidrodis, kaskart, kai tik jį imu klausinėti, virsta nieku, plokščiu, begelmiu stiklo paviršiumi. Padedu plunksną, ketindamas ir vildamasis rytoj ar kitąsyk, tiksliau sakant, dar kartą pradėti viską iš naujo, bet šitas mano ketinimas ir šita viltis, visi mano nesulaikomi troškimai pasakoti mūsų istoriją slepia mirtiną dvejonę. Ta dvejonė atsirado tuomet, kai mes Morbio slėnyje ieškojome Leo. Ji neapsiriboja vien klausimu: ar iš tiesų galima papasakoti istoriją apie tai, kas buvo? Ji kelia dar ir kitą klausimą: ar iš tiesų buvo patirta tai, ką aš noriu papasakoti? Tereikia prisiminti pavyzdžių, kai net Pasaulinio karo dalyviai, kuriems tikrai netrūksta faktinės medžiagos, neišgalvotų istorijų, vis dėlto kartais buvo priversti patirti šitokią abejonę.

3

Nuo to laiko, kai parašiau ankstesnįjį tekstą, mintyse vis grįždavau prie savo sumanymo ir vis mėgindavau jį įkūnyti. Deja, sumanymas tebėra neįkūnytas, man prieš akis tebetvyro chaosas. Bet daviau sau žodį nesitraukti, ir tą akimirką, kai padariau įžadą, mane tarsi saulės spindulys apšvietė vienas palaimingas atsiminimas. Būtent taip, pagalvojau aš, kaip dabar manoji širdis jautė anuomet – tada, kai mes leidomės į kelionę: ir tada ėmėmės tariamai neįmanomo dalyko, ir tada, rodės, leidomės į miglas, be krypties, be perspektyvos, vis dėlto mūsų širdyse ryškiau už bet kokią tikrovę ar regimybę spindėjo tikėjimas mūsų žygio prasme ir būtinumu. Kaip šventas virpulys per mano širdį perbėgo to jausmo aidas: akimirką tas šventas virpulys nušvietė viską, ir vėl viskas tapo įmanoma.

Dabar, kad ir kas būtų, esu pasiryžęs įkūnyti savo sumanymą. Ir nors man dešimt, šimtą kartų tektų imtis iš naujo pasakoti istoriją, kurios

neįmanoma papasakoti, ir vėl atsidurti ant tos pačios bedugnės krašto, aš vis tiek ją pradėsiu šimtą kartų iš naujo; jei man nėra lemta chaotiškus vaizdus suburti į prasmingą visumą, pasistengsiu kaip galėdamas tiksliau užfiksuoti kiekvieną atskirą vaizdo fragmentą. Ir drauge būsiu ištikimas, jei tai šiandien dar įmanoma, vienam iš pagrindinių mūsų didžiosios epochos principų: niekada nepasikliauti protu, niekada nepasiduoti jo gluminančiai galiai, bet visada atsiminti, kad tikėjimas stipresnis už vadinamąją tikrovę.

Tiesa, turiu prisipažinti, kad nuo to laiko kartą savo tikslą pabandžiau pasiekti kliaudamasis protu ir patirtimi. Aš susiradau vieną savo jaunystės draugą, kuris gyvena čia pat, mieste ir redaguoja laikraštį. Jo pavardė Lukas[48]. Jis dalyvavo Pasauliniame kare ir apie tai parašė plačiai skaitomą knygą. Lukas mane sutiko draugiškai, netgi atvirai apsidžiaugė, vėl pamatęs vienintelį mokyklos draugą. Aš porą kartų ilgokai su juo šnekėjausi.

Pasistengiau jam paaiškinti, ko atėjau. Atmečiau visus aplinkkelius. Neslėpdamas pasisakiau dalyvavęs žygyje, apie kurį ir jisai turėjo būti girdėjęs, vadinamojoje kelionėje į Rytų šalį, arba Brolijos žygyje, viešai daugiausiai minimą Didžiojo žygio pavadinimu. O taip, nusišypsojo jis, draugiškai ironizuodamas, jis puikiai prisimenąs šį

sąjūdį, – jo draugų rate tą epochą priimta vadinti, gal kiek nepagarbiai, Vaikų kryžiaus žygiu. Jo aplinkoje į šį reiškinį buvo žiūrima ne visai rimtai, maždaug kaip į dar vieną teosofų judėjimą arba kaip į eilinį bandymą įtvirtinti tautų brolybę, nors, beje, atskiri mūsų sąjūdžio pasiekimai gerokai nustebinę: kai kas susijaudinęs skaitė apie didvyrišką žygį per Aukštutinę Švabiją, apie triumfą Bremgartene, apie Montago kaimo perdavimą Tesine[49], ir kartais buvo svarstoma, ar to sąjūdžio nebūtų galima pajungti respublikonų politikos tikslams. Tačiau paskui reikalas, regis, sužlugęs, daugelis ankstesnių vadų jo išsižadėję, netgi gėdijęsi jo ir nebenorį prisiminti, žinios apie tai pasiekdavusios vis rečiau ir vis keisčiau prieštaraudavusios viena kitai, taigi visa tai buvę palikta ramybėje ir užmiršta kaip ir daugelis ekscentriškų anų pokario laikų politinių, religinių bei meninių sąjūdžių. Kiek pranašų, kiek mesianistinių vilčių ir pretenzijų turinčių slaptų bendrijų pasirodę anuomet ir tuoj pat dingę be pėdsakų.

Na gerai, jo pažiūra man buvo aiški, tai buvo geranorio skeptiko pažiūra. Lygiai kaip Lukas apie mūsų Broliją ir mūsų kelionę į Rytų šalį turėjo manyti visi tie, kurie buvo prisiklausę apie jų istoriją, tačiau patys visa savo siela ten nedalyvavę. Neketinau Luko atversti į kitą tikėjimą, bet

turėjau kai ką patikslinti, pavyzdžiui, paaiškinti, kad mūsų Brolija jokiu būdu nėra pokario reiškinys, jos gretos eina per visą pasaulio istoriją greta, tiesa, kartais panyra po žeme, bet niekad nenutrūksta, kad kai kurie Pasaulinio karo tarpsniai buvo iš tikrųjų mūsų Brolijos istorijos etapai; kad Zaratustra, Laodzi, Platonas, Ksenofontas, Pitagoras, Albertas Didysis, Don Kichotas, Tristramas Šendis, Novalis, Bodleras – visi jie mūsų Brolijos įkūrėjai ir nariai. Jis nusišypsojo visai taip, kaip ir tikėjausi.

– Puiku, – pasakiau, – apsilankiau ne mokyti jūsų, o iš jūsų pasimokyti. Aistringiausias mano noras – veikiau ne parašyti Brolijos istoriją (šito nesugebėtų padaryti net visa gerai pasikausčiusių mokslininkų armija), o visai paprastai papasakoti apie mūsų kelionę. Bet pradėti šitą darbą nesiseka. Vargu ar man gali padėti literatūriniai gebėjimai, kurių, atrodo, turiu, nors, kita vertus, šiuo požiūriu garbės nesiekiu. Ne, aš turiu galvoj visai ką kita: realybė, kurią kadaise patyriau su savo draugais, nebeegzistuoja, ir nors prisiminimai apie ją – brangiausia ir gyvybingiausia iš to, ką turiu, – dar gyvi, ji pati atrodo gan tolima ir visiškai kitokio turinio, lyg priklausytų kitoms žvaigždėms ir kitiems tūkstantmečiams arba būtų iškilusi kliedesiuose.

– Aš žinau, kas tai yra! – šūktelėjo gyvai Lukas, nes tik dabar jį ėmė dominti mūsų pokalbis. – O, kaip gerai aš žinau, kas tai yra! Įsivaizduokit, toks pat likimas ištiko mano išgyvenimus kare. Man atrodė, kad tuos įvykius išgyvenau gana stipriai, mane stačiai sprogdino viduje susikaupę vaizdai, rodėsi, kad mano smegenyse yra tūkstančio kilometrų kino juosta, bet vos atsisėsdavau prie rašomojo stalo, ant savo kėdės, po stogu, su plunksna rankoje, visi tie nušluoti nuo žemės paviršiaus kaimai ir miškai, tas žemės drebėjimas uraganinėje ugnyje, ta purvo ir didybės, siaubo ir herojiškumo, sudraskytų pilvų ir galvų, mirties siaubo ir kartuvių humoro makalynė – viskas, viskas neapsakomai nutoldavo, atrodydavo tik susapnuota ir be sąsajų su realybe, visai nesuprantama. Jūs žinote, kad aš vis dėlto parašiau knygą apie karą ir kad dabar daugelis ją skaito ir aptarinėja. Bet patikėkite: nemanau, kad dešimt tokių knygų – net jei kiekviena jų būtų dešimtį kartų geresnė ir įtikinamesnė už manąją – ką nors galėtų pasakyti apie karą net palankiausiai nusiteikusiam skaitytojui, jei skaitytojas pats to karo neišgyveno. O juk tokių, kurie išgyveno karą, ne taip jau daug. Iš tų, kurie jame „dalyvavo“, toli gražu ne visi jį išgyveno. Be to, daugelis jį tikrai

išgyvenusiųjų jau spėjo viską pamiršti. Manau, kad, be poreikio išlikti, stipriausias žmogaus poreikis yra užmiršti tai, kas išgyventa.

Jis nutilo ir atrodė užsimiršęs, pasinėręs į save, jo žodžiai patvirtino mano paties mintis ir mano asmeninę patirtį.

Po valandėlės atsargiai jo paklausiau:

– Bet kaipgi jūs vis dėlto sugebėjote parašyti tą knygą?

Netrukus jis atsitokėjo, palengva sugrįžo iš savo minčių gelmės.

– Sugebėjau tik dėl to, – atsakė jis, – kad tai man buvo būtina. Turėjau arba parašyti savo knygą, arba pulti neviltin, rašymas buvo vienintelis būdas išsigelbėti nuo nebūties, nuo chaoso, nuo savižudybės. Verčiant šioms aplinkybėms ir buvo parašyta toji knyga, ir suteikė ji ilgai lauktą išsigelbėjimą paprasčiausiai todėl, kad buvo parašyta, vis tiek, ar gerai, ar blogai. Tai viena, ir tai svarbiausia. O antra: rašydamas ją, nė akimirkai nedrįsau įsivaizduoti kitų skaitytojų, išskyrus save patį arba daugių daugiausia kelis fronto draugus. Beje, aš galvojau ne apie tuos, kurie liko gyvi, o apie tuos, kurie negrįžo iš karo. Rašydamas stačiai karščiavau, buvau apkvaitęs, apsuptas trijų keturių žuvusiųjų, jų suluošintų kūnų – taip atsirado mano knyga.

Ir staiga jis tarė (tai buvo mūsų pirmojo pokalbio pabaiga):

– Atleiskite, nebenoriu apie tai kalbėti. Daugiau nė žodžio, nė vieno vienintelio žodžio. Aš nebegaliu, aš nebenoriu. Iki pasimatymo!

Jis mane išprašė.

Per antrą susitikimą jis vėl buvo ramus ir santūrus, ironiškai šypsojosi, vis dėlto atrodė, kad į mano prašymą žiūri rimtai ir tikrai juos supranta. Jis davė kelis patarimus, kurie man šiek tiek pravertė. Į antrojo ir paskutinio susitikimo pabaigą jis lyg tarp kitko pasakė:

– Klausykite, jūs nuolat grįžtate prie epizodo su tuo tarnu Leo, tai man nepatinka, atrodo, kad jis jums yra neįveikiamas kliuvinys. Pasistenkite kaip nors išsivaduoti, meskite tą Leo už borto, jis gali virsti įkyria mintimi.

Norėjau paprieštarauti, kad be įkyrių minčių apskritai neįmanoma parašyti jokios knygos, bet jis buvo nelinkęs manęs klausytis. Ūmai pribloškė mane visiškai netikėtu klausimu:

– Leo? Ar tikrai tai jo vardas?

Man išrasojo kakta.

– Na taip, – pasakiau aš, – Leo yra jo vardas.

– Vardas?

Netekau žado.

– Ne, jo vardas... jo vardas... Aš jau negaliu pasakyti jo vardo, užmiršau. Leo – tai buvo jo pavardė, mes niekad jo kitaip nesame vadinę.

Man bekalbant Lukas iš savo rašomojo stalo ištraukė storą knygą ir čia pat ėmė ją sklaidyti. Jis žaibiškai surado reikalingą vietą ir padėjo pirštą ant atskleisto knygos puslapio. Tai buvo adresų knyga, ir ten, kur jis prispaudė pirštą, buvo parašyta pavardė „Leo“.

– Žiūrėkite! – nusijuokė jisai. – Vieną Leo mes jau radome. Andrėjas Leo, Zeilergrabeno gatvė 69a. Pavardė reta, galbūt šitas žmogus ką nors žinos apie jūsų Leo. Eikite pas jį, gal jis pasakys tai, ko jums reikia. Aš niekuo negaliu padėti. Atleiskite, nebeturiu laiko, buvo labai malonu pasimatyti.

Uždaręs jo namų duris susverdėjau iš nuostabos ir jaudulio. Jis buvo teisus – jo namuose daugiau nebeturėjau ko ieškoti.

Dar tą pačią dieną nuskubėjau į Zeilergrabeno gatvę ir susiradęs namą pasiteiravau pono Andrėjo Leo. Sužinojau, kad jis gyvena kambaryje ketvirtame aukšte, vakarais ir sekmadieniais būna namie, šiokiadieniais vaikšto į darbą. Pasiteiravau jo profesijos ir sužinojau, kad jis verčiasi šiuo bei tuo, kitaip tariant, nusimano apie manikiūrą,

pedikiūrą ir masažą, gamina ir gydomuosius tepalus bei žolių antpilus; blogais laikais, kai nėra kas daryti, jis kartais kerpa ir dresuoja šunis. Išėjęs nutariau to žmogaus verčiau neieškoti arba bent jau jam nieko nesakyti apie savo ketinimus. Tačiau labai knietėjo jį pamatyti. Todėl artimiausiomis dienomis per pasivaikščiojimus vis stebėjau jo namą, ir šiandien vėl ketinu nueiti, nes iki šiolei dar nepavyko išvysti Andrėjo Leo veido.

Ak, kaip visa tai mane varo į neviltį, bet sykiu leidžia pasijusti laimingam, jaudina, intriguoja, suteikia man ir mano gyvenimui prasmės, o to kaip tik labai trūko.

Ko gero, teisūs tie gyvenimo žinovai ir psichologai, kurie visus žmogaus veiksmus kildina iš egoistinių paskatų. Nors man ne visai aišku, kodėl žmogus, kuris visą gyvenimą tarnauja vienam reikalui, atsisako malonumų ir beveik nekreipia dėmesio į sveikatą, kam nors save aukoja, – juk jis iš esmės elgiasi kaip ir tas, kuris prekiauja vergais ar šaudmenimis ir visą pelną iššvaisto ūžaudamas, – bet aš neabejoju, kad bet kokioj žodinėj dvikovoj su psichologu aš tuojau pat patirčiau pralaimėjimą ir jis įrodytų savo tiesą: psichologai yra tie žmonės, kurie visada laimi. Mano atžvilgiu jie gali būti teisūs. Tokiu atveju viską, ką laikau gėriu ir blogiu ir dėl ko aukojausi, būsiu

daręs prisidengdamas savo egoistiniais potroškiais. Kalbant apie mano planą, tai kasdien vis aiškiau matyti, kad toks dalykas kaip kelionės į Rytų šalį istorijos rašymas yra egoizmas: iš pradžių man atrodė, kad imuosi daug triūso reikalaujančio darbo kilnaus reikalo labui, bet dabar vis aiškiau matau, kad kelionės aprašymu aš siekiau lygiai to paties, ko ponas Lukas siekė rašydamas savo knygą apie karą: išgelbėti savo gyvenimą, vėl grąžinant jam prasmę.

Kad tik išvysčiau kelią! Kad tik žengčiau pirmyn bent vieną vienintelį žingsnį!

„Meskite tą Leo už borto, išsivaduokite iš Leo!“ – pasakė man Lukas. Lygiai taip pat sėkmingai galiu pabandyti už borto išmesti savo galvą ar skrandį arba išsivaduoti iš jų.

Gailestingasis Dieve, prašau nors menkos tavo pagalbos.

4

Dabar vėl viskas atrodo kitaip, ir dar nežinau, ar tai mano reikalui bus išėję į gera, ar ne, bet aš kai ką patyriau, man atsitiko kai kas, ko visai nesitikėjau... Bet argi iš tikrųjų to nesitikėjau, nenujaučiau, nelaukiau, nebijojau? Taip, visa taip ir buvo, bet vis tiek tai, kas įvyko, atrodo keista ir šiek tiek neįtikėtina.

Daugybę kartų – dvidešimt, o gal ir daugiau – nutaikęs laiką vaikštinėjau Zeilergrabeno gatve, vis sukiojausi apie namą Nr. 69a, pastaruoju metu su viena ir ta pačia mintimi: „Pabandysiu dar kartą, vieną vienintelį kartą, o jei nieko neišeis, daugiau čia nebeateisiu." Žinoma, aš ėjau ir ėjau, ir štai užvakar vakare mano troškimas išsipildė. Ir kaip išsipildė!

Kai priartėjau prie namo, kurio pilkšvai žaliame tinke man buvo pažįstamas kiekvienas plyšys ir įtrūkimas, iš viršutinio lango pasigirdo švilpiniavimas: tai buvo dainelės ar šokio melodija, populiarus motyvas. Aš dar nieko nežinojau, bet

įsiklausiau: garsai man kaži ką sakė, ir mano sieloj lyg iš miego gelmių pabudo miglotas prisiminimas. Tai buvo banali muzikėlė, bet iš švilpautojo lūpų sprūdę garsai buvo kupini neapsakomo žavesio, lengvumo ir subtilumo, jie džiugino ausį nepaprastu tyrumu ir natūralumu, kaip paukščio giesmė. Stovėjau ir klausiausi apžavėtas, bet kartu sielos gilumoj keistai sunerimęs, apie nieką negalvodamas. Jei ir kilo kokių minčių, tai maždaug tokių: tas žmogus turi būti nepaprastai laimingas ir mielas, jei taip gali švilpauti. Kelias minutes nė nekrusteldamas stovėjau ant šaligatvio ir sužavėtas klausiausi. Pro šalį ėjo senis sukritusiu ligotu veidu, pažvelgė į mane stovintį, akimirką su manimi klausėsi, paskui, jau nutoldamas, supratingai šyptelėjo, ir jo geras, įžvalgus, senatvės paženklintas žvilgsnis tartum sakė: „Pastovėk, žmogau, dar, nes tokį švilpavimą ne kasdien išgirsi.“ Senio žvilgsnis nušvietė mano sielą, ir man pagailo, kad jis nuėjo. Bet tą pačią akimirką suvokiau, kad šitas švilpavimas – tai visų mano troškimų išsipildymas, kad girdžiu ne ką kitą, o Leo.

Jau temo, bet dar nė viename lange nebuvo šviesos. Melodija su naiviomis variacijomis pasibaigė ir įsiviešpatavo tyla. „Dabar jis ten viršuje uždegs šviesą“, – pagalvojau aš, bet viskas liko skendėti tamsoje. Ir štai tuo metu išgirdau viršuje

prasiveriant ir užsiveriant duris, paskui žingsnius ant laiptų, išvydau atsidarant laiptinės duris: kažkas išėjo į gatvę ir žingsniavo taip, kaip ir švilpavo – lengvai, žaismingai, bet kartu pasitempęs, tryško sveikata ir jaunyste. Tai buvo neaukštas, bet gana lieknas vienplaukis vyras, ir dabar mano širdis jį atpažino be jokių abejonių: tai Leo, ne tik Leo iš adresų knygos, bet ir pats Leo, mūsų mylimas kelionės draugas ir tarnas Leo, kuris anuomet, prieš dešimt ar daugiau metų, prasingdamas mus smarkiai nuliūdino ir suglumino. Ūmai pagautas džiaugsmo aš vos jo nešūktelėjau. Ir tuomet, tiktai tuomet prisiminiau, kad daugelį kartų jį buvau girdėjęs švilpaujant ir tada, kelionėje į Rytų šalį. Tai buvo garsai iš anų laikų, vis dėlto keista, kad jie visai kitaip palietė mano sielą. Lyg peilio dūris mano širdį nudiegė skausmingas suvokimas – kaip viskas pasikeitė nuo to meto: dangus, oras, metų laikai, sapnai ir miegas, diena ir naktis! Kaip smarkiai ir kaip baisiai mano akyse pasikeitė viskas, jei švilpaujančiojo melodija, pažįstamų žingsnių ritmas taip smarkiai paveikė sielos gelmes, taip ramino ir taip gildė vien tik todėl, kad man priminė prarastąjį Kadaise!

Vyriškis praėjo pro mane, grakščiai ir žvaliai iškėlęs vienplaukę galvą ant pliko kaklo, kyšančio

virš prasegtų žydrų marškinių, gražiai ir linksmai jo figūra tolo vakaro gatve, jo lengvų sandalų ar sportinių batelių žingsniai buvo beveik negirdimi. Nusekiau paskui jį neturėdamas jokių ketinimų – ar būčiau įstengęs neiti iš paskos! Jis nusileido gatve žemyn, ir, nors jo žingsniai buvo lengvi, spartūs, jaunatviški, vis dėlto tai buvo vakariniai žingsniai, jų garsas priminė sutemas, derinosi ir vienijosi su laiku, su prislopintais rimstančio miesto garsais, su blankia ką tik užsidegusių žibintų šviesa.

Priėjęs skverą prie Šventojo Pauliaus bažnyčios vartų, jis pasuko į šalį, dingdamas aukštuose apvaliuose krūmuose, ir aš paspartinau žingsnį baimindamasis jį pamesti iš akiračio. Ten jis vėl pasirodė: lėtai vaikštinėjo po alyvų ir akacijų šakomis. Takelis, vinguriuodamas per krūmynus, toje vietoje daro dvi kilpas. Vejos pakraštyje stovi pora suoliukų. Po medžiais jau buvo gana tamsu. Leo praėjo pro pirmą suoliuką, ant kurio sėdėjo porelė, kitas suoliukas buvo laisvas, ten jis atsisėdo, atsirėmė, atlošė galvą ir kurį laiką žiūrėjo į lapiją ir į debesis. Paskui iš kišenės išsitraukė mažą apskritą balto metalo dėžutę, pasistatė šalia savęs ant suolelio, nuvožė dangtelį ir mikliais pirštais lėtai ėmė kažką iš jos traukti, dėti į burną ir su malonumu valgyti. Iš pradžių aš vaikštinėjau

palei krūmus pirmyn ir atgal; paskui prisiartinau prie jo suolelio ir atsisėdau kitame gale. Jis atsigręžė į mano pusę, šviesiai pilkomis akimis nužvelgė mano veidą ir valgė toliau. Valgė jis džiovintus vaisius, slyvas ir abrikosų puseles. Ėmė jas vieną po kitos dviem pirštais, kiekvieną vos vos spustelėdavo, pamaigydavo ir įkišęs į burną lėtai, mėgaudamasis kramtė. Praėjo nemažai laiko, kol jis paėmė ir suvalgė paskutinį vaisių. Tada uždengęs dėžutę įsidėjo kišenėn, vėl atsirėmė ir ištiesė kojas; dabar aš pastebėjau, kad jo medžiaginių batelių padai pinti.

– Šiąnakt bus lietaus, – staiga tarė jis, ir aš nesupratau, ar jis tai sakė man, ar sau pačiam.

– Galbūt, – atsiliepiau kiek sutrikęs, nes, jei iki šiol jis manęs neatpažino nei iš žingsnių, nei iš išvaizdos, tai reikėjo manyti, veikiau – beveik neabejoti, kad dabar jis mane pažins iš balso.

Bet ne, jis manęs neatpažino ir iš balso, ir nors pirmiau to norėjau, dabar pasijutau gerokai nusivylęs. Jis manęs neatpažino. Per dešimt metų jis nepasikeitė ir atrodė ne vyresnis, tuo tarpu aš atrodžiau kitaip, apgailėtinai kitaip.

– Jūs mokate taip gražiai švilpauti, – pasakiau aš, – aš jus girdėjau dar ten, viršuj, Zeilergrabeno gatvėje. Man labai patiko. Matot, anksčiau aš buvau muzikantas.

– Muzikantas? – paklausė jis draugiškai. – Tai nuostabi profesija. Nejaugi jūs ją metėte?

– Taip, jau senokai. Net savo smuiką pardaviau.

– Taip? Gaila. Jūs vargingai gyvenate? Norėjau paklausti, ar jūs ne alkanas. Namuose aš dar turiu ko užkąsti, o kišenėje – kelias markes.

– O ne, – skubiai atsakiau, – aš ne tai turėjau galvoje. Gyvenu visai neblogai ir turiu daugiau, negu man reikia. Bet jums širdingai dėkoju. Malonu iš jūsų lūpų girdėti, kad norėtumėte mane pavaišinti. Ne taip jau dažnai sutiksi draugiškų žmonių.

– Jūs manote? Ką gi, galbūt. Žmonės būna įvairūs, dažnai jie labai keisti. Jūs irgi keistas.

– Aš? Bet kodėl?

– Na bent jau todėl, kad turite daug pinigų, bet vis tiek parduodate smuiką! Išeina, kad muzika jums nebeteikia džiaugsmo?

– O taip. Tačiau juk kartais būna, kad žmogų nustoja džiuginti kaip tik tai, kas anksčiau buvo brangu. Atsitinka, kad muzikantas parduoda savo smuiką arba sviedžia į sieną arba dailininkas vieną gražią dieną sudegina visus savo paveikslus. Jūs niekad apie tai negirdėjot?

– Girdėjau. Šitaip būna kuo nors nusivylus. Pasitaiko. Aš netgi pažinojau du žmones, kurie pasidarė galą. Būna paikų žmonių, vertų vien

pasigailėjimo. Daugeliui jau nebeįmanoma padėti. Bet ką gi jūs dabar veikiate, nebeturėdamas savo smuiko?

– Šį bei tą. Tiesą sakant, aš beveik nieko neveikiu, esu jau nebejaunas ir, be to, dažnai sergu. Kodėl jūs vis kalbate apie smuiką? Tai nėra taip svarbu.

– Apie smuiką? Nagi dėl to, kad prisiminiau karalių Dovydą[50].

– Kaip jūs pasakėte? Karalių Dovydą? Kuo jis čia dėtas?

– Jis taip pat buvo muzikantas. Būdamas visai jaunas, jis grodavo karaliui Sauliui ir išsklaidydavo jo blogą nuotaiką. O vėliau jis pats tapo karaliumi, didžiu, baisiai rimtu karaliumi, jį apniko visokie įnoriai ir apmaudas. Jis nešiojo karūną, kariavo, ir apskritai ko tik nedarė – kartais griebdavosi net tikrų niekšybių, ir labai išgarsėjo. Bet kai pagalvoju apie jo gyvenimą, man pats mieliausias yra jaunasis Dovydas su savo arfa ir tai, kaip jis savo muzika ramina vargšą Saulių; man tiesiog gaila, kad vėliau jis tapo karaliumi. Jis buvo kur kas laimingesnis, mielesnis tada, kai buvo muzikantas.

– Žinoma, – šūktelėjau aš šiek tiek įsikarščiavęs. – Žinoma, tada jis buvo ir jaunesnis, ir laimingesnis, ir gražesnis. Bet žmogus nebūna

amžinai jaunas, ir jūsų Dovydas laikui bėgant vis tiek būtų pasenęs, sukriošęs, apniktas rūpesčių, jei būtų likęs muzikantu. Užtat jis tapo didžiuoju Dovydu, nuveikė didžius darbus ir parašė savo psalmes. Gyvenimas vis dėlto ne vien žaidimas!

Leo atsistojo ir atsisveikino.

– Artinasi naktis, – pasakė jis, – ir greitai pradės lyti. Aš mažai išmanau apie Dovydo nuveiktus darbus ir nežinau, ar iš tiesų jie buvo tokie jau dideli. Ir apie jo psalmes, atvirai prisipažinsiu, ne kaži ką žinau. Nieko blogo apie jas nenoriu pasakyti. Bet kad gyvenimas nėra tik žaidimas, man neįrodys joks Dovydas. Juk atvirkščiai: gyvenimas ir yra žaidimas, jei jis gražus ir laimingas! Suprantama, jį galima paversti bet kuo: pareiga, karu, kalėjimu, bet jis nuo to nebus gražesnis. Iki pasimatymo, buvo malonu pabendrauti.

Lengvais, tvirtais, draugiškais žingsniais jis patraukė savo keliu, tas keistas ir mielas žmogus, ir jam jau beišnykstant aš praradau kantrybę ir savitvardą. Visiškai nusiminęs puoliau paskui jį ir sušukau iš širdies gelmių:

– Leo! Leo! Juk jūs esate Leo! Nejaugi jūs manęs nepažinote? Juk kadaise mes buvome Brolijos nariai ir turėjome likti visada. Mes juk kartu keliavome į Rytų šalį. Nejaugi jūs mane užmiršote, Leo? Nejaugi jūs iš tikrųjų nieko nebeatmenate

apie šventę Bremgartene, apie Morbio Inferiore tarpeklį? Leo, susimildamas!

Jis nebėgo nuo manęs, nors to bijojau, bet ir nepasuko atgalios; jis ramiai žingsniavo toliau lyg nieko negirdėdamas, tačiau sykiu man leisdamas jį pasivyti, ir, atrodė, neturėjo nieko prieš, kad aš prie jo prisigretinčiau.

– Jūs taip susisielojęs ir taip skubate, – pasakė jis raminamai. – Tai nepuošia. Tik iškreipia veidą ir sukelia ligas. Verčiau mudu eikime lėtai, visai lėtai, tatai geriausiai ramina. O dar keli lietaus lašai – nuostabu, tiesa? Tarsi odekolonas iš dangaus.

– Leo, – šūktelėjau aš, – susimildamas! Pasakykite man viena: ar jūs mane atpažįstate?

– Na štai, – tarė jis, tarsi ramindamas ligonį ar išgėrusįjį, – jūs vėl savo. Jūs pernelyg susijaudinęs. Klausiate, ar aš jus pažįstu. Argi kuris žmogus pažįsta kitą žmogų ar net save patį? O aš, beje, apskritai nesu žmonių žinovas. Žmonės manęs nedomina. Šunys – taip, juos pažįstu puikiai, kates ir paukščius – taip pat. Bet jūsų aš tikrai nepažįstu, pone.

– Betgi jūs vis dėlto priklausėte Brolijai? Juk kadaise dalyvavote kelionėje?

– Aš visada esu kelionėje, pone, ir tebepriklausau Brolijai. Tenai vieni ateina, kiti išeina, vieni

kitus pažindami ir nepažindami. Su šunimis viskas kur kas paprasčiau. Palaukit, valandėlei stabtelėkite!

Jis pakėlė pirštą lyg įspėdamas. Mudu stovėjome ant tamsoje skendinčio, lengvos dulksnos vis dažniau valkstomo sodo tako. Leo atkišo suspaustas lūpas, tęsiamai vibruodamas negarsiai sušvilpė, valandėlę palaukė, švilptelėjo dar kartą, ir aš net krūptelėjau, kai staiga visai priešais mus, už pinučių tvoros, prie kurios mes stovėjome, iš krūmų iššoko didžiulis vilkšunis ir džiaugsmingai cypdamas prigludo prie pinučių, kad pro tarpelį Leo galėtų jį paglostyti. Galingo gyvulio akys švietė ryškiai žalia ugnimi, ir, kai jo žvilgsnis užkliudė mane, iš jo nasrų gelmių kaip tolimas griaustinis pasigirdo duslus urzgimas.

– Tai vilkšunis Nekeris, – pristatė jį man Leo, – mudu labai geri draugai. Nekeri, tai buvęs smuikininkas, jo negalima liesti ir loti ant jo nevalia.

Mudu stovėjome, ir Leo pro pinučius švelniai glostė drėgną šuns kailį. Tiesą sakant, tai buvo jaudinanti scena: man labai patiko, kaip jis bičiuliavosi su gyvuliu ir kaip džiugino šunį tuo naktiniu pasisveikinimu. Bet kartu buvo liūdna – man pačiam, atskirtam nuo jo ištisa svetimumo siena, buvo nepakeliama ištikima Leo draugystė su tuo vilkšuniu ir, ko gero, su daugeliu, gal net

su visais krašto šunimis. Toji draugystė ir pasitikėjimas, kurių maldaudamas ir nusižemindamas siekiau, matyt, jį saistė ne tik su šunimi Nekeriu, bet ir su kiekvienu gyvūnu, su kiekvienu lietaus lašu, su kiekvienu žemės kampeliu, kur jisai žengė: atrodė, jis be perstojo save dalijo, per jį sruvo, tekėjo ryšio ir vienovės su aplinkiniu pasauliu jausmas, jis visus pažino, buvo pats visų pažįstamas ir mylimas – tik į mane, taip jį mylintį ir be jo negalintį gyventi, nuo jo nevedė takas, tik mane vieną jis atskyrė nuo savęs, žiūrėjo į mane šaltai ir abejingai, neįsileido manęs į savo širdį, išbraukė mane iš atminties.

Mudu lėtai žingsniavome toliau, o anapus tvoros tyliais ir maloniais garsais, reiškiančiais palankumą ir džiaugsmą, Leo lydėjo vilkšunis: vis dėlto neužmiršdamas ir mano įkyrumo, bet paklusdamas Leo, jis dar daugybę kartų savo nasruose buvo priverstas nuslopinti piktus priešiškumo ir neapykantos garsus.

– Atleiskite man, – vėl prabilau aš, – kad prikibau ir gaišinu jus, o jūs, ko gero, jau norite grįžti namo ir kristi į lovą.

– Kodėl gi? – šyptelėjo jisai. – Esu nusiteikęs šitaip bastytis kiaurą naktį, man netrūksta nei laiko, nei noro, jei tik jums viso to nebus per daug.

Pastaruosius žodžius jis pasakė gan draugiškai ir paprastai, atrodo, neturėdamas jokių pašalinių minčių. Bet vos tie žodžiai pasiekė mane, staiga galvoje ir visuose sąnariuose pajutau baisų nuovargį, ir man pasidarė sunkus kiekvienas žingsnis: atrodė, kad tos naktinės klajonės neturi prasmės ir užtraukia man gėdą.

– Kas tiesa, tai tiesa, – ištariau pribaigtas, – esu labai pavargęs, ir tik dabar tai pajutau. Be to, nematau jokios prasmės šitaip bastytis naktį per lietų ir įkyrėti kitiems.

– Jūsų valia, – atsakė jis mandagiai.

– Ak, pone Leo, tuomet, Brolijos kelionėje į Rytų šalį, jūs su manimi kalbėjote ne taip. Nejaugi iš tiesų viską užmiršote?.. Na, bet tuščia jo, daugiau jūsų nebegaišinsiu. Labanakt.

Jis žaibiškai dingo nakties tamsoje, ir aš likau vienas, – buvau sutrikęs, buvau pralaimėjęs žaidimą. Jis manęs nepažino, nenorėjo pažinti, pasišaipė iš manęs.

Grįžtant atgalios už pinučių tvoros kaip pašėlęs lojo Nekeris. Drėgnoj vasaros nakties šilumoj man buvo šalta iš nuovargio, liūdesio ir vienatvės.

Jau ir anksčiau buvau patyręs panašių momentų. Bet tomis valandomis mano nusiminimas atrodydavo taip, lyg aš, paklydęs piligrimas,

būčiau priėjęs patį pasaulio kraštą, kai nelieka nieko kito, tik paklusti paskutiniajam geliančiam sielos šauksmui: nuo to pasaulio krašto pulti į tuštumą, į mirtį. Ilgainiui nevilties priepuoliai vis kartojosi, tačiau audringas veržimasis savižudybėn transformavosi ir beveik dingo. Mirtis nustojo būti nebūtimi, tuštuma, neigimu. Ir daugelis kitų dalykų įgijo naują prasmę. Į nevilties valandas dabar žiūrėjau taip, kaip žiūrima į smarkius kūno skausmus: juos kenti, skųsdamasis arba tyliai sukandęs dantis, jauti, kaip jie stiprėja, ir apima čia kupinas įtūžio, čia pašaipus noras sužinoti, ar ilgai tai tęsis, kiek tas skausmas gali stiprėti.

Nemalonumai mano nusivylimų kupiname gyvenime, kuris sugrįžus iš nesėkmingos kelionės į Rytų šalį ilgainiui neteko vertės ir pasidarė dar niūresnis, mano netikėjimas pačiu savimi ir savo gebėjimais, atgaila ir pavydu persmelktas anų gerų ir didingų laikų ilgesys – visa tai mano sielą užtvindė skausmo banga, išaugo sulig medžiu, sulig kalnu, plėtėsi ir palietė dabartinį mano uždavinį, mano pradėtą kelionės į Rytų šalį ir Brolijos istoriją. Padarytas darbas manęs nebeviliojo ir nebeteko vertės. Vertinga man teatrodė tik viena viltis: dirbant, mintyse tarnaujant tiems didingiems laikams, apsivalyti ir išsigelbėti, atnaujinti ryšį su Brolija ir su tuo, kas išgyventa.

Namie užsidegiau šviesą, su peršlapusiais rūbais atsisėdau prie stalo ir, nenusiėmęs kepurės, parašiau laišką Leo, – prirašiau dešimt, dvylika, dvidešimt puslapių dejonių, atgailos, maldavimų. Aprašiau jam savo varganą padėtį, jo sieloj bandžiau prišaukti mus siejusių išgyvenimų vaizdus, senų bendrų draugų paveikslus, skundžiausi jam nesibaigiančiais pragariškais sunkumais, dėl kurių sužlugo kilnusis mano sumanymas. Trumpalaikis nuovargis praėjo, aš sėdėjau apimtas karštinės ir rašiau. Nepaisydamas visų sunkumų, rašiau, mieliau būčiau kentėjęs didžiausius smūgius, negu išdavęs nors vieną Brolijos paslaptį. Kad ir kas būtų nutikę, saugodamas kelionės į Rytų šalį atminimą, šlovindamas Broliją, savo darbo nebūčiau palikęs nebaigto. Tarsi drugio krečiamas greitosiomis kraigaliojau puslapį po puslapio; buvau netekęs nuovokos ir tikėjimo: skundai, priekaištai, kaltinimai sau plūdo iš manęs lyg vanduo iš sudaužyto ąsočio, nesitikint atsako, tiesiog trokštant išsikalbėti. Tą pačią naktį į artimiausią pašto dėžutę įmečiau ilgą painų laišką. Paskui, jau auštant, užgesinau šviesą, nuėjau į nedidelį mansardos miegamąjį šalia savo kambario ir atsiguliau. Užmigau tuoj pat ir miegojau sunkiai, ilgai.

5

Kitą dieną, kai daugel kartų prabudęs ir vėl užmigęs, skaudama galva, bet pailsėjęs atsipeikėjau, labai nustebau ir apsidžiaugiau, bet drauge ir suglumau, kambary išvydęs sėdint Leo. Jis sėdėjo ant kėdės krašto, ir buvo matyti, kad laukia senokai.

– Leo, – šūktelėjau aš, – tai jūs atėjote?

– Mane pas jus atsiuntė, – pasakė jis. – Atsiuntė Brolija. Juk jūs kaip tik dėl to man parašėte laišką, o aš jį perdaviau vyresniesiems vadams. Esate laukiamas Aukščiausiojoje Kolegijoje. Galime eiti?

Priblokštas puoliau autis batų. Nesutvarkytas rašomasis stalas dar tebesaugojo nakties sąmyšio ir chaoso pėdsakus, ir staiga užkluptas aš nesugebėjau atsiminti, ką pagautas nerimo ir įniršio rašinėjau prieš kelias valandas. Vis dėlto atrodė, kad rašiau ne veltui. Jei atėjo Leo, kažkas atsitiko.

Tik dabar staiga supratau jo žodžių prasmę. Juk Brolija, apie kurią aš nieko nebežinojau,

gyvavo ir be manęs ir laikė mane stačiai atsimetėliu! Tebegyvavo Brolija, tebegyvavo Aukščiausioji Kolegija, tebegyvavo vadai, ir jie dabar ieškojo manęs! Nuo tos žinios mane mušė ir karštis, ir šaltis. Ištisais mėnesiais ir savaitėmis gyvendamas šitame mieste ir rašinėdamas apie mūsų Broliją, apie mūsų kelionę, nežinojau, ar dar kur nors egzistuoja Brolijos likučiai, klausinėjau savęs, ar kartais iš viso nesu paskutinysis jos atstovas; šiaip ar taip, kartais netgi imdavau abejoti, ar tikrai egzistavo pati Brolija ir ar aš jai priklausiau. Ir štai priešais stovėjo Leo, siųstas Brolijos pakviesti mane. Mane prisiminė, pašaukė, mane norėjo išklausyti, bet galėjo patraukti ir atsakomybėn. Ką gi, buvau pasirengęs. Buvau pasirengęs įrodyti, kad likau ištikimas Brolijai, buvau pasiryžęs paklusti. Dabar vadai galėjo mane nubausti ar atleisti man, buvau nusiteikęs su viskuo sutikti, bet kokiu atveju pripažinti, kad jie teisūs, visiškai jiems nusileisti.

Mudu išėjome. Leo žingsniavo priekyje, ir, kaip prieš daugelį metų, vėlei žvelgdamas į jį ir į jo eigastį, aš negalėjau nesistebėti, matydamas, koks jis puikus ir tobulas tarnas. Grakščiai ir kantriai jis skriejo gatvėmis priekyje manęs, rodydamas kelią, – tikras vadovas, tikras tarnas, visiškai atsidavęs savajam uždaviniui ir pareigoms.

Vis dėlto jis gana rimtai bandė mano kantrybę. Juk Brolija iškvietė mane, Aukščiausioji Kolegija laukė manęs, ir viskas kybojo ant plauko: turėjo būti nulemtas mano būsimas gyvenimas, praėjęs gyvenimas turėjo įgyti prasmę arba ją galutinai prarasti; aš virpėjau iš nekantrumo ir džiaugsmo, iš laimės ir gniaužiančio kvapą nerimo. Todėl kelias, kuriuo vedė mane Leo, nekantraujant atrodė beveik nepakeliamai ilgas, nes ilgiau nei dvi valandas aš turėjau sekti paskui savo vadovą pačiais keisčiausiais ir, kaip man atrodė, įnoringiausiais aplinkkeliais. Dusyk Leo mane privertė lūkuriuoti prie bažnyčios, kurion jis užsuko pasimelsti; valandėlę, kuri man virto begalybe, susimąstęs jis apžiūrinėjo seną rotušę ir man pasakojo, kaip XV amžiuje ją statė vienas iš garsiųjų Brolijos narių; ir nors kiekvienas jo žingsnis, atrodė, bylojo apie uolumą, paslaugumą ir kryptingumą, man sukosi galva nuo tų aplinkkelių, ratų, zigzagų, kuriais jis artėjo prie tikslo. Kelią, kurį mes įveikėme per pusdienį, buvo galima nueiti per ketvirtį valandos.

Galų gale jis mane atlydėjo į apsnūdusią priemiesčio gatvelę ir įvedė į milžinišką, tykų pastatą, kuris iš lauko priminė solidžią įstaigą ar muziejų. Iš pradžių viduje nesimatė nė gyvos dvasios, koridoriai ir laiptinės žiojėjo tušti ir aidėjo nuo

mūsų žingsnių. Koridoriuose, ant laiptų ir vestibiuliuose Leo ėmė kažko ieškoti. Atsargiai pradarė aukštas duris, už jų atsivėrė prigriozdinta dailininko dirbtuvė; prie molberto stovėjo vienmarškinis dailininkas Klingzoras – o, kiek metų aš nemačiau jo mielo veido! Bet aš neišdrįsau su juo pasisveikinti: tam dar nebuvo atėjęs laikas, nors buvau laukiamas, buvau kviečiamas. Klingzoras į mus beveik nekreipė dėmesio; jis linktelėjo tarnui Leo, manęs tarsi nepastebėjo arba neatpažino ir tuoj pat, nepasakęs nė žodžio, nepakęsdamas savo darbe pertrūkio, draugiškai, bet ryžtingai parodė mums duris.

Pagaliau pačiame neaprėpiamo pastato viršuje suradome palėpę, kur dvelkė popieriumi ir kartonu ir kur palei sienas, išsirikiavę šimtus metrų, į mus žvelgė spintų durys, knygų nugarėlės, dokumentų ryšuliai: tai buvo neaprėpiamas archyvas, milžiniška raštinė. Niekas į mus nekreipė dėmesio, visi aplinkui tyliai triūsė: man pasirodė, kad iš čia valdomas ar bent stebimas ir saugomas visas pasaulis su žvaigždėtu dangumi. Mudu ilgai stovėjome ir laukėme, o aplink be garso bėgiojo daugybė archyvarų ir bibliotekininkų su kortelėmis ir numerėliais rankose, kilo pristatomos kopėtėlės, lengvai ir švelniai judėjo keltuvai ir vežimėliai. Pagaliau Leo uždainavo. Susijaudinęs aš

klausiausi kadaise man tokių brangių garsų: tai buvo vieno mūsų Brolijos choralo melodija.

Suskambėjus dainai, visi kaipmat sujudo sukruto. Tarnautojai kažkur pasišalino, salė nusitęsė į beribį tolį, uolūs darbuotojai archyvų peizažo fone atrodė maži ir nerealūs, o priešakinis planas nutolo ir ištuštėjo. Salė buvo šventiškai erdvi. Jos centre stovėjo gausybė griežta tvarka išrikiuotų krėslų, o iš gilumos, iš nesuskaitomų durų prie krėslų lėtai artinosi ir paeiliui užėmė savo vietas daugybė vyresniųjų vadų. Viena po kitos buvo užsėdamos eilės, ir, laipsniškai kildama, formavosi konstrukcija, kurios viršūnėje stovėjo aukštas sostas, kol kas dar niekieno neužimtas. Pačioje pasostėje įsitaisė iškilmių sinedrionas. Leo žvilgterėjo į mane, tarytum primindamas, kad reikia turėti kantrybės, laikytis tyliai ir pagarbiai, o pats dingo minioje, galima sakyti, nepastebimai išnyko, ir aš jo nebegalėjau surasti. Bet tarp vyresniųjų vadų, susirinkusių priešais Aukščiausiąjį Sostą, aš aptikau griežtai ir linksmai nusiteikusių pažįstamų veidų, išvydau Alberto Didžiojo, keltininko Vasudevos[51], dailininko Klingzoro ir kitų siluetus.

Paskui įsiviešpatavo tyla, ir į priekį žengė šauklys. Vienišas ir mažytis aš stovėjau priešais Aukščiausiąjį Sostą, pasiryžęs viskam, apimtas gilios

baimės, bet kartu ir visiškai pritardamas tam, kas čia vyko ir kas turėjo būti nuspręsta.

Per salę nuskardėjo ramus šauklio balsas, ir aš išgirdau jį skelbiant: „Pabėgusio Brolijos nario saviapkalta!“ Man pakirto kojas. Bus sprendžiamas mano gyvenimo klausimas. Ką gi, taip ir turėjo nutikti, ir dabar viskas bus gerai. Šauklys tęsė.

– Jūs esate H. H.? Ar jūs dalyvavote žygyje per Aukštutinę Švabiją ir šventėje Bremgartene? Ar tuoj po to, kai mes aplankėme Morbio Inferiore tarpeklį, jūs dezertyravote? Ar prisipažįstate, kad rašote kelionės į Rytų šalį istoriją? Ar manote, kad jūsų duota priesaika saugoti Brolijos paslaptis jums trukdė?

Į visus klausimus, net į nesuprantamus ar keliančius siaubą, aš atsakiau teigiamai.

Valandėlę vyresnieji vadai tarpusavyje tarėsi gestikuliuodami ir šnabždėdamiesi, o paskui vėl išėjo šauklys ir paskelbė:

– Save kaltinantis Brolis tokiu būdu gauna galimybę viešumon iškelti visas jam žinomas Brolijos paslaptis ir Brolijos įstatymus. Be to, jam suteikiama teisė rašant naudotis visu Brolijos archyvu.

Šauklys žengė atgal, vyresnieji vadai išsiskirstė ir pamažu vėlei visi dingo – dalis jų begalinėje erdvėje, dalis už durų, ir visoje milžiniškoje

patalpoje įsivyravo ramybė. Nedrąsiai apsidairęs ant vieno rašomojo stalo išvydau popieriaus lapus, kurie man pasirodė pažįstami, ir juos palietęs atpažinau savo veikalą, savo nerimo kūdikį, savo pradėtąjį rankraštį. Ant mėlyno aplankalo buvo užrašyta: „Kelionės į Rytų šalį istorija, surašyta brolio H. H.“. Puoliau prie rankraščio ir ėmiau skaitinėti glaudžiai, smulkiai prirašytus, daugelyje vietų subraukytus ir pataisytus puslapius. Mane užvaldė polėkis, nepaprastas troškimas dirbti, apėmė nuojauta, kad dabar, gavęs aukščiausią sutikimą, jausdamas paramą, galėsiu susidoroti su savo uždaviniu. Kai tik pagalvojau, kad manęs nebevaržo jokia priesaika, kai susimąsčiau, kad galiu naudotis archyvu, tuo neišsemiamu lobynu, mano uždavinys pasirodė dar svarbesnis ir garbingesnis negu kada nors anksčiau.

Tačiau juo toliau skaičiau savo rankraščio puslapius, juo mažiau man patiko mano rašinys, net ir didžiausios nevilties valandomis jis man niekad neatrodė toks nereikalingas ir bevertis kaip dabar. Visa regėjos taip supainiota, taip kvaila: akivaizdžiausi prasminiai ryšiai iškraipyti, akivaizdžiausi svarbūs dalykai užmiršti, antraeiliai ir nereikšmingi iškelti! Taigi viską reikėjo pradėti iš pradžių. Peržiūrinėdamas rankraštį buvau priverstas braukti vieną sakinį po kito, ir kai visą

subraukiau, rašinys ėmė ir subyrėjo: aiškios, nusmailintos raidės išsisklaidė į žaismingas formalias dalelytes, į brūkšnius ir taškus, ratukus, gėlytes, žvaigždutes, ištisi puslapiai buvo išmarginti dailiomis, tačiau beprasmėmis ornamentų virtinėmis tarsi sienų apmušalai. Greit iš teksto neliko nieko, užtat atsirado švaraus popieriaus mano veikalui. Aš tvardžiausi, nes aišku buvo viena: visai natūralu, kad iki šiol negalėjau objektyviai ir aiškiai visko pavaizduoti, nes, šiaip ar taip, visa susiję su paslaptimis, kurias skelbti draudė Brolijos priesaika. Be abejo, ieškojau išeities, vengdamas objektyvaus istorijos aprašymo ir nesiorientuodamas į aukštesnius prasminius ryšius, tikslus bei motyvus, paprasčiausiai apsiribojau tuo, ką pats išgyvenau. Dabar man buvo aišku, kur tai nuvedė. Tačiau nuo šiolei įsipareigojimas saugoti paslaptį ir kiti apribojimai nebepančiojo manęs; dabar buvau įpareigotas oficialiai, ir tam reikalui archyvas man atvėrė neišsemiamus lobius.

Jei mano ligšiolinis darbas ir nebūtų virtęs ornamentais, be jokių abejonių, būtų reikėję viską pradėti iš naujo – iš naujo pagrįsti, iš naujo komponuoti. Nutariau pirmiausia imtis trumpos Brolijos istorijos, jos įkūrimo ir įstatų. Kilometriniai, begaliniai, milžiniški katalogai ant visų stalų, išnykstančių miglotoje tolumoje, turėjo duoti

atsakymą į bet kurį klausimą. Pradžioje nutariau truputį paeksperimentuoti su archyvu, – juk su šituo milžinišku aparatu turėjau išmokti dirbti. Suprantama, visų pirma ėmiau ieškoti Brolijos chartijos.

„Brolijos chartija, – informavo mane katalogo kortelė, – žiūrėk skyrių „Chrizostomas“[52], V ciklą, 398 strofą“. Ir tikrai, skyrius, ciklas ir strofa atsirado tarsi patys savaime, nes archyvas buvo puikiai sutvarkytas. Pagaliau savo rankose laikiau Brolijos chartiją! Turėjau susitaikyti su ta mintimi, kad jos, ko gero, taip lengvai neperskaitysiu. Iš tiesų, chartijos perskaityti nesugebėjau. Kaip man pasirodė, jinai buvo parašyta graikiškai, o graikų kalbą aš šiek tiek mokėjau; bet, viena vertus, tai buvo senovinis, keistas raštas, ir daugelio ženklų, nepaisant jų tariamo aiškumo, aš neįstengiau perskaityti, kita vertus, atrodė, kad tekstas parašytas kažkokia tarme ar paslaptinga adeptų kalba, kurios apytikriai supratau – iš skambėjimo ir analogijų – tik vieną kitą žodį. Bet aš nenuleidau rankų. Nors Chartijos perskaityti nebuvo įmanoma, jos ženklai man sužadino daugybę prisiminimų iš praeities, ir pirmiausia aš vėl šalia aiškiai išvydau savo draugą Longą, nakties sode rašantį graikiškus ir hebrajiškus rašmenis, ir tie rašmenys

nyko vidurnakčio tamsoje virsdami paukščiais, drakonais ir gyvatėmis.

Rausiantis kataloge mane apėmė drebulys – pagalvojau apie tai, kas manęs laukia. Kartkartėmis aš stabtelėdavau prie vieno kito man brangaus žodžio ar prie gerai žinomų vardų. Krūptelėjau aptikęs savo vardą, bet apie jį teirautis archyve nedrįsau: kas būtų pakėlęs visažinio teismo nuosprendį apie jį patį? Užtat kitaip reagavau suradęs, tarkim, dailininko Paulio Klė vardą: su šiuo dailininku buvau pažįstamas nuo kelionės laikų, o jisai pats draugavo su Klingzoru. Archyve suieškojau jo numerį.Ten aptikau iš pažiūros gan seną aukso plokštelę: joje buvo nupieštas, o gal ir išraižytas dobilo[53] trilapis, vienas jo lapelis vaizdavo mėlyną laivelį su bure, kitas – margažvynę žuvį, o trečias panėšėjo į telegramos formuliarą, jame buvo parašyta:

Toks mėlynas kaip sniego gėlė,
Toks Paulis kaip Klė.

Man teikė melancholiško džiaugsmo ir informacija apie Klingzorą, apie Longą, apie Maksą ir Tilę, be to, neįstengiau pasipriešinti pagundai sužinoti smulkmenų apie Leo. Leo katalogo kortelėje buvo parašyta:

Cave!
Archiepisc. XIX. Diacon. D. VII.
cornu Ammon. 6
Cave![54]

Dvigubas įspėjimas „cave“ mane paveikė ir aš nesiryžau skverbtis į šitą paslaptį. Bet, kiekvieną kartą iš naujo bandydamas gilintis į archyvą, vis aiškiau ėmiau suvokti, kokie neregėti medžiagos, žinių, magiškų formulių turtai čia saugomi. Man rodės, kad archyvas apėmė stačiai visą pasaulį.

Po svaiginančių ir gluminančių ekskursų į daugelį pažinimo sričių aš ne kartą grįžau prie kortelės „Leo“, tiesiog tirpdamas iš augančio smalsumo. Kiekvieną kartą mane gąsdino dvigubas „cave!“. Bet, sklaidant kitas katalogo dėžutes, man krito į akis žodis „Fatima“ su nuoroda:

princ. orient. 2
noct. Mill. 983
hart. Delic. 07[55]

Valandėlę paieškojęs archyve suradau atitinkamą skyrių. Ten aptikau mažytį atidaromą medalioną. Atidaręs jį pamačiau miniatiūrinį portretą, stulbinamai gražų princesės atvaizdą, kuris per vieną akimirką atmintyje pažadino tūkstantį ir

vieną naktį, visas mano jaunystės pasakas, visas svajones ir troškimus iš anų žavių laikų, kai aš, norėdamas nukeliauti pas Fatimą į Rytus, atitarnavau savą neofito tarpsnį ir pasiprašiau priimamas į Broliją. Medalionas buvo įvyniotas į ploną it voratinklis šilko skepetaitę. Pauosčiau ją, ir neišpasakytai švelniai pakvipo pasakiškais toliais, princese, Rytų šalimi. Ir kol aš alsavau tuo tolimu, subtiliu, stebuklingu kvapu, staiga, lyg netikėtos, nenugalimos jėgos parblokštas, suvokiau, koks malonus stebuklas buvo įsupęs mane tuomet, kai aš pradėjau piligrimo kelią į Rytus, kaip tasai kelias atsitrenkė į klastingas ir iš esmės nežinomas kliūtis, kaip tas stebuklas paskui palengva ėmė sklaidytis, kaip nuo tol nykuma, tuštuma ir nusivylimas tapo mano oru, mano duona, mano gėrimu! Nebegalėjau žiūrėti nei į skepetaitę, nei į portretą, – tokia neperregima ašarų migla aptraukė mano akis. Deja, šiandieną, jaučiau aš, jau nebeužtenka arabų princesės vizijos, norint atsilaikyti prieš pasaulį ir pragarą ar siekiant tapti riteriu arba kryžininku – šiandien buvo reikalingas kitoks, stipresnis stebuklas.Tačiau kokia saldi, nekalta ir šventa buvo ta svajonė, paskui kurią ėjo mano jaunystė ir kuri pavertė mane pasakų skaitytoju, muzikantu, pagaliau neofitu ir nuvedė iki pat Morbio!

Kažkoks šnaresys mane pažadino iš apmąstymų, ir iš visų pusių grėsmingai sužiuro neaprėpiamos archyvo gelmės. Mane žaibiškai nusmelkė nauja mintis, naujas skausmas: aš, naivuolis, nesugebėdamas iššifruoti ar suprasti bent tūkstantosios dalies milijonų knygų, rankraščių, paveikslų ir emblemų, norėjau parašyti Brolijos istoriją! Buvau sugniuždytas, neišpasakytai sugėdintas, juokingas ir nesuprantamas pats sau, sumaltas į dulkes, o mane supo visi tie daiktai, su kuriais man buvo leista truputį pažaisti, kad pajusčiau, kas yra Brolija ir kas esu aš pats.

Pro daugybę durų į salę žengė neaprėpiamas būrys vyresniųjų vadų. Kai kuriuos galėjau atpažinti ir per ašaras. Atpažinau burtininką Jupą, atpažinau archyvarą Lindhorstą, Pablu persirengusį Mocartą. Didžiojo susirinkimo dalyviai užėmė vietas krėslų eilėse, kurios kilo aukštyn ir dėl to siaurėjo. Virš amfiteatrą vainikuojančio aukštojo sosto pastebėjau žėrint auksinį baldakimą.

Priekin žengtelėjęs šauklys paskelbė:

– Vyresniųjų vadų lūpomis Brolija pasirengusi paskelbti nuosprendį save kaltinančiam broliui H., kuris manė esąs pašauktas saugoti mūsų paslaptis ir kuris dabar suprato, koks neprotingas ir šventvagiškas buvo jo sumanymas rašyti kelionės,

kuriai jam pritrūko jėgų, ir Brolijos, kurios egzistavimu jis nebetiki ir kurią jis išdavė, istoriją.

Jis kreipėsi į mane aiškiu, skambiu balsu:

– Save kaltinantis broli H., ar esi pasirengęs pripažinti teismą ir paklusti jo nuosprendžiui?

– Taip, – atsakiau aš.

– Save kaltinantis broli H., – tęsė jis, – ar sutinki, kad vyresniųjų vadų teismas tave nuteistų be Vyriausiojo Vado, ar tu reikalausi, kad Vyriausiasis Vadas tave teistų pats?

– Aš neprieštarauju, – prabilau, – vyresniųjų vadų nuosprendžiui, kad ir kokiu būdu jis būtų paskelbtas – vadovaujant Vyriausiajam ar be jo.

Šauklys buvo beatsakąs, bet tuo metu iš salės gilumos suskambėjo švelnus balsas:

– Vyriausiasis pasirengęs pats paskelbti nuosprendį.

Keistas virpulys nuvilnijo per mane suskambėjus šitam švelniam balsui. Iš salės gilumos, iš neaprėpiamų archyvo tolių, primenančių dykumą, žengė kažkoks vyras: jo žingsniai buvo lengvi ir taikingi, rūbai spindėjo auksu, tylint visiems susirinkusiesiems jis ėjo vis arčiau ir arčiau, ir aš pažinau jo žingsnius, jo judesius, pagaliau pažinau ir jo veidą. Tai buvo Leo. Apsivilkęs puošniu šventišku ornatu, lyg popiežius pro vyresniųjų vadų

eiles jis kilo į Aukščiausiąjį Sostą. Tarsi puošnią egzotišką gėlę aukštyn jis nešė savo brangių papuošalų spindesį, ir viena po kitos, jam praeinant pro šalį, prielankiai kilo vyresniųjų vadų eilės. Spindintį orumą jis laikė rūpestingai ir nuolankiai atsidavęs lyg koks tarnas – kaip popiežius ar patriarchas savo regalijas.

Laukdamas nuosprendžio, kurį buvau nusiteikęs nuolankiai priimti ir kaip bausmę, ir kaip malonę, tiesiog suakmenėjau. Mane ne mažiau sujaudino, net sukrėtė ir tai, kad būtent Leo, buvęs nešikas ir tarnas, dabar vadovavo Brolijai ir rengėsi mane teisti. Bet dar smarkiau paveikė, nustebino, pritrenkė ir pradžiugino didysis šios dienos atradimas: Brolija tebegyvavo ir buvo tokia pat stipri, tokia pat galinga kaip kadaise, ir ne Leo, ne Brolija apleido ir nuvylė mane, o aš, iš silpnumo ir kvailumo neteisingai aiškindamas savo patirtį, ėmiau abejoti Brolija ir manyti, kad kelionė į Rytų šalį nepavyko, o save laikyti vieninteliu be pėdsako išnykusios istorijos palikuonimi ir kronininku, nors buvau tik bėglys, atsimetėlis, dezertyras. Suvokti tai buvo baisu ir smagu. Mažas ir nuolankus aš stovėjau Aukščiausiojo Sosto papėdėje, prie kurio kadaise buvau priimtas į Broliją, prie kurio kadaise buvau įšventintas į neofitus, gavau Brolijos žiedą ir su tarnu Leo išsiųstas į

kelionę. Ir čia mano sielą užgulė dar viena nuodėmė, dar vienas neišaiškinamas praradimas, dar vienas gėdingas dalykas: aš nebeturėjau Brolijos žiedo, buvau jį pametęs, net nežinojau, kada ir kur, ir iki šiol jo nė karto nepasigedau.

Tuo tarpu Vyriausiasis Vadas – auksu pasidabinęs Leo – gražiu, maloniu balsu pradėjo kalbėti: švelnia ir laiminančia srove iš aukštai sruvo jo žodžiai, švelnia ir laiminančia šviesa švietė jie man tarytum saulė.

– Save kaltinantis brolis, – ištarė jis nuo aukštojo sosto, – turėjo galimybę išsivaduoti nuo kai kurių paklydimų. Daugelis faktų kalba prieš jį. Galima suprasti ir visiškai atleisti tai, kad jis buvo neištikimas Brolijai, kad jai suvertė savo paties kaltę ir neprotingumą, kad suabejojo net tolesniu jos egzistavimu, kad, keistai trokšdamas garbės, panoro tapti Brolijos istoriku. Visa tai nėra labai svarbu. Teatleidžia man save kaltinantis brolis – tai tiesiog neofito kvailystės. Problema bus išspręsta paprastai – mes iš tų kvailysčių tik pasijuoksime.

Aš giliai atsikvėpiau, ir virš prakilnaus susirinkimo dalyvių nuvilnijo lengvas juokas. Tai, kad sunkiausias mano nuodėmes, net mano klaidingą įsitikinimą, jog Brolija nebeegzistuoja ir aš vienas esu ištikimas jai, Vyriausiasis Vadas pavadino tik

„kvailystėmis“, vaikiškumu, nepaprastai palengvino mano sielos būseną ir sykiu griežčiausiai mane statė į savo vietą.

– Tačiau, – tęsė Leo, ir dabar jo švelnus balsas suskambėjo liūdniau ir rimčiau, – tačiau įrodyta, kad kaltinamasis turi ir kitokių, daug rimtesnių nuodėmių, ir blogiausia, kad tomis nuodėmėmis jis ne tik nekaltina savęs, bet, atrodo, netgi negalvoja apie jas. Taip, jis labai gailisi, kad mintyse nusižengė Brolijai, jis negali sau atleisti, kad neįstengė įžvelgti, jog tarnas Leo yra vyriausiasis valdovas, jis net buvo besuvokiąs savo neištikimybės Brolijai mastą. Bet, į šitas minties nuodėmes ir kvailystes žiūrėdamas pernelyg rimtai ir tik dabar su palengvėjimu įsitikinęs, kad jas galima paversti juokais, jis atkakliai užmiršta tikrąsias savo kaltes, kurių susikaupė visas legionas, ir kiekviena atskirai paėmus tokia sunki, jog nusipelno griežtos bausmės.

Širdis mano krūtinėje suvirpėjo iš baimės. Leo pasisuko į mane ir prabilo:

– Kaltinamasis H., vėliau jums bus išvardytos jūsų pražangos, taip pat ir būdai jų išvengti ateityje. Siekdamas parodyti, kaip dar menkai suvokiate savo padėtį, noriu jūsų paklausti: ar atsimenate, kaip ėjote per miestą, lydimas tarno Leo, kuris, kaip pasiuntinys, turėjo jus atvesti prie

Aukščiausiojo Sosto? Taip, jūs atsimenate. O ar atsimenate, kaip mes praėjome pro rotušę, pro Šventojo Pauliaus bažnyčią, pro katedrą ir tas tarnas Leo užėjo į katedrą priklaupti ir pamedituoti, o jūs ne tik atsisakėte eiti kartu pamedituoti, pažeisdamas ketvirtą jūsų Brolijos priesaikos paragrafą, bet nekantraudamas ir nuobodžiaudamas likote stovėti lauke, už durų, ir laukėte, kada gi pasibaigs ta nemaloni ceremonija, kuri jums atrodė tokia nereikalinga ir kuri jums buvo ne kas kita, tik bjaurus jūsų egoistinio nekantrumo išbandymas. Taigi, taigi, jūs viską atsimenate. Vien savo elgesiu prie katedros durų jūs pamynėte pagrindinius Brolijos principus ir papročius – jūs paniekinote religiją, paniekinote Brolijos draugą, irzliai atstūmėte kvietimą ir progą pamedituoti ir pasigilinti į save. Nuodėmė nebūtų atleidžiama, jei neatsižvelgtume į ypatingas švelninančias aplinkybes.

Dabar jis pataikė tiesiai į taikinį. Dabar buvo įvardyta tai, kas svarbiausia, – nebe antraeiliai dalykai, nebe kvailystės. Maža pasakyti, kad jis buvo teisus. Jis pataikė man tiesiai į širdį.

– Mes nesiekiame, – tęsė Vyriausiasis Vadas, – išskaičiuoti visas kaltinamojo kaltes: jis neturi būti teisiamas laikantis įstatymo raidės, ir mes puikiai suprantame, jog, norint pažadinti kaltinamojo

sąmonę ir padaryti jį atgailaujančiu savęs kaltintoju, pakanka mūsų įspėjimo.

– Save kaltinantis broli H., vis dėlto aš privalau jums duoti patarimą – savo sąžinės teismui jūs turite pateikti dar kelis savo poelgius. Ar reikia jums priminti tą vakarą, kai jūs susiradę tarną Leo troškote, kad jis jus atpažintų kaip Brolijos narį, nors tai buvo neįmanoma, nes jūs pats kaip Brolijos narys buvote neatpažįstamai pasikeitęs? Ar reikia jums priminti, ką jūs pasakojote tarnui Leo: apie tai, kaip pardavėte savo smuiką, apie savo beviltišką, paiką, ribotą savižudžio gyvenimą, kurį jūs gyvenote daugelį metų?

Ir dar vieno dalyko, broli H., aš negaliu nutylėti. Visai galimas dalykas, kad aną vakarą tarnas Leo jūsų atžvilgiu buvo neteisus. Sakysime, kad taip ir buvo. Tarnas Leo gal buvo kiek per griežtas, pernelyg protingas, gal nepakankamai atlaidžiai ir ironiškai pasižiūrėjo į jūsų situaciją. Bet egzistuoja aukštesnės instancijos ir teisingesni teisėjai už tarną Leo. Kaip skambėjo keturkojo padaro nuosprendis jums, kaltinamasis? Atsimenate šunį Nekerį? Ar atsimenate, kaip jis jus pasmerkė ir nuteisė? Jis nepaperkamas, neutralus, Brolijai nepriklauso.

Leo valandėlę patylėjo. Teisybė, vilkšunis Nekeris mane pasmerkė ir nuteisė. Tam aš pritariau.

Nuosprendį man jau buvo paskelbęs vilkšunis, nuosprendį sau jau buvau paskelbęs aš pats.

– Save kaltinantis broli H.! – vėl prabilo Leo, ir dabar jo balsas iš po auksu spindinčio ornato ir baldakimo skambėjo šaltai, aiškiai ir veriamai, kaip Komandoro balsas, kai jis paskutiniajame veiksme pasirodo duryse priešais Don Žuaną. – Save kaltinantis broli H., jūs mane išklausėte ir prisipažinote. Mes manome, kad jūs jau pats sau paskelbėte nuosprendį.

– Taip, – ištariau tyliai, – taip.

– Tikėkimės, kad nuosprendis, kurį jūs sau paskelbėte, jus smerkia.

– Taip, – sušnibždėjau aš.

Ir tada Leo pakilęs iš savo sosto draugiškai ištiesė rankas.

– Dabar aš kreipiuosi į jus, vyresnieji vadai. Jūs viską girdėjote. Jūs žinote, kas atsitiko mūsų broliui H. Toks likimas buvo ištikęs ir jus, ne vienas jūsų tai esate patyręs savo kailiu. Kaltinamasis iki pat šios akimirkos nežinojo ar neįstengė kaip reikiant patikėti, kad, atsimetęs ir paklydęs, jis praėjo išbandymą. Ilgai jis buvo užsispyręs. Daugelį metų jis ištvėrė nieko nežinodamas apie Broliją, būdamas vienatvėje ir matydamas, kad žlugo viskas, ką tikėjo. Bet pagaliau atėjo metas, kai jau nebegalėjo slėptis ir kankintis, nes jo

kančia pasidarė pernelyg sunki, o jūs žinote, kad tuomet, kai kančia pakankamai didelė, reikalai ima taisytis. Brolis H. išbandymo metu pasiekė nevilties tarpsnį, o neviltis yra kiekvieno rimto mėginimo suprasti ir pateisinti žmogaus gyvenimą rezultatas. Neviltis – kiekvieno rimto mėginimo įveikti būtį ir dorai, teisingai ir protingai atsiliepti į jos reikalavimus rezultatas. Viename nevilties krašte gyvena vaikai, kitame – pabudusieji. Kaltinamasis H. jau nebe vaikas, tačiau dar ne visiškai pabudęs. Jis dar tebėra nevilties epicentre. Jam teks įveikti neviltį ir drauge antrą kartą tapti neofitu. Mes vėlei jį kviečiame į Broliją, kurios prasmės suvokti jis nebesiekia. Mes jam grąžiname jo pamestą žiedą, kurį išsaugojo tarnas Leo.

Tuo metu šauklys atnešė žiedą ir pabučiavęs mane į skruostą užmovė jį ant piršto. Vos išvydau žiedą, vos pajutau jo metalinį šaltuką ant savo piršto, mane užgriuvo begalinis srautas tokių dalykų, kuriuos buvau išmetęs iš atminties. Pirmiausia aš atsiminiau, kad žiede vienodais tarpais vienas nuo kito įstatyti keturi akmenys ir kad pagal Brolijos įstatus ir pagal priesaiką reikia mažiausiai kartą per dieną lėtai pasukioti žiedą ant piršto ir, žvelgiant į kiekvieną iš keturių akmenų, vis susitelkti į vieną iš keturių esminių priesaikos nurodymų. Aš ne tik buvau pametęs žiedą ir

nė karto netgi nesiteikiau jo pasigesti, – per visus tuos kraupius metus nė karto neištariau svarbiausių priesaikos nurodymų ir neprisiminiau jų. Nedelsdamas suskubau mintyse juos pakartoti. Aš juos jaučiau, dar tebesaugojau savo sieloje: jie buvo neatskiriami nuo manęs kaip nuo žmogaus neatskiriamas jo vardas, kurį jis netrukus prisimins, bet šią akimirką niekaip negali iškrapštyti iš atminties. Deja, mano atmintis tylėjo: taisyklių pakartoti aš nesugebėjau, jų žodžius buvau pamiršęs. Buvau jas pamiršęs, nes tiek metų jų nekartojau, tiek metų jų nesilaikiau, nesilanksčiau prieš jas – ir drįsau manyti, kad esu ištikimas Brolijos narys!

Šauklys, pastebėjęs, kaip aš sutrikau ir susigėdau, švelniai patapšnojo man per ranką. Ir tada vėl išgirdau prabylant Vyriausiąjį Vadą.

– Kaltinamasis ir save kaltinantis broli H., jūs išteisintas. Jums dar reikėtų žinoti, kad tokiame procese išteisintas brolis privalo įstoti į vyresniųjų vadų būrį ir užimti vietą tarp jų, prieš tai kokiu nors išbandymu įrodęs, koks tvirtas jo tikėjimas ir paklusnumas. Tą išbandymą jis gali pasirinkti pats. Taigi atsakyki, broli, į mano klausimus.

– Ar esi pasirengęs sutramdyti įsisiautėjusį šunį, kad įrodytum, jog tiki?

Iš siaubo aš pasitraukiau atatupstas.

– Ne, to aš nesugebėčiau, – šūktelėjau tarsi gindamasis.

– Ar esi pasirengęs ir ar sutinki mums įsakius nedelsdamas sudeginti visą Brolijos archyvą, kai tik jo dalį tavo akyse sudegins šauklys.

Šauklys žengė priekin, ištiesė rankas į puikiai sutvarkytas katalogo dėžutes, ištraukė pilnas rieškučias kortelių, keletą šimtų, ir, mano siaubui, sudegino jas inde su žarijomis.

– Ne, – atsakiau aš, – šito padaryti aš nesugebėčiau.

– *Cave, frater*, – pakėlė balsą Vyriausiasis Vadas, – perspėjam tave, audringasis broli! Aš pradėjau nuo lengviausių uždavinių, kurie reikalauja mažiausiai tikėjimo. Kiekvienas tolesnis uždavinys bus vis sunkesnis. Atsakyk: ar esi pasirengęs ir ar nori sužinoti, kas pasakyta apie tave patį mūsų archyve?

Mane nukrėtė šaltis, aš sulaikiau kvėpavimą. Bet buvo aišku: kiekvienas kitas pateiktas klausimas bus dar sunkesnis, kiekvienas bandymas išsisukinėti tik dar labiau pablogins mano padėtį. Giliai įkvėpęs aš atsistojau ir pasakiau „taip“.

Šauklys mane nuvedė prie stalų, ant kurių stovėjo šimtai kartotekos dėžučių su kortelėmis; valandėlę pasirausęs aptikau raidę „H“, radau savo pavardę, bet pirmiau buvo mano pirmtako

Eobano[56] pavardė, kuris prieš ketvertą šimtmečių taip pat buvo Brolijos narys, ir tik po to ėjo manoji su nuoroda:

Chattorum r. gest. XC.
civ. Calv. infid. 49[57]

Kortelė suvirpėjo mano rankoje. Tuo metu vyresnieji vadai vienas po kito ėmė kilti iš savo krėslų, tiesė man rankas ir, pažvelgę man į akis, visi pasišalino; ištuštėjo ir Aukščiausiasis Sostas, paskutinis nuo sosto nusileido Vyriausiasis Vadas, padavė man ranką, pažvelgė į akis, nusišypsojo savo ramia vyskupo ir tarno šypsena ir išėjo iš salės. Aš likau stovėti vienas su dėžute kairėje rankoje, su archyve slypinčiu sprendimu.

Ilgokai nesiryžau žengti pirmo žingsnio ir ieškoti informacijos apie save. Apimtas dvejonių stovėjau ištuštėjusioje salėje ir žiūrėjau į archyvo tolius – į dėžutes, spintas, nišas, kabinetus, visą pažinimo vertybių lobyną, iš kurio tiek daug tikėjausi. Ne tik baimindamasis savo dėžutės, bet ir veikiamas deginančio pažinimo troškulio, aš leidau sau savo reikalą kiek atidėti ir pirmiausia pasirinkti šiokių tokių žinių savajai kelionės į Rytų šalį istorijai. Tiesa, širdies gilumoje jau seniai žinojau, kad šita mano istorija pasmerkta ir

palaidota iš anksto, kad jos rašyti nebaigsiu niekad. Bet kol kas tebebuvau gan smalsus.

Iš vienos dėžutės kyšojo nerūpestingai įžambiai įkišta kortelė. Priėjęs ištraukiau ją ir perskaičiau tokius žodžius:

Morbio Inferiore

Jokia kita formulė nebūtų trumpiau ir tiksliau išreiškusi mano smalsumą žadinusio reikalo esmės. Kai ėmiau ieškoti reikiamo archyvo skyriaus, širdis ėmė daužytis. Tai buvo pilna dokumentų lentyna. Viršuje radau Morbio tarpeklio aprašymo kopiją iš vienos senos italų knygos. Paskui ėjo inkvartas[58] su trumpa informacija apie vaidmenį, kurį Morbio suvaidino Brolijos istorijoje. Visos surinktos žinios buvo apie kelionę į Rytų šalį, beje, kaip tik apie tą piligrimų grupę, kuriai priklausiau, ir apie tą laikotarpį, kai su ja keliavau. Mūsų grupė, kaip čia buvo pažymėta, savo kelionėje pasiekė Morbio, bet ten patyrė išmėginimą, kurio nesugebėjo atlaikyti: tas išmėginimas buvo Leo dingimas. Nors mus turėjo vesti Brolijos įstatai ir nors tam atvejui, kai grupė lieka be vado, egzistavo specialūs potvarkiai, kuriuos mes gerai pakartojom leisdamiesi į kelią, – vos dingus Leo visi mūsų grupės broliai pametė galvas ir prarado

tikėjimą, pasidavė abejonėms, leidosi į nereikalingus ginčus, ir galiausiai, eidami prieš Brolijos dvasią, suskilo į partijas ir pasuko kas sau. Šitas nelemtų įvykių Morbio tarpeklyje paaiškinimas manęs nebegalėjo labai sukrėsti. Užtat mane nepaprastai nustebino tai, ką apie mūsų grupės skilimo aplinkybes teko perskaityti toliau. Pasirodė, jog ne mažiau nei trys kelionėje dalyvavę mūsų Brolijos nariai bandė aprašyti tos kelionės istoriją ir pavaizduoti mūsų išgyvenimus Morbio tarpeklyje. Vienas iš tų trijų buvau aš pats, ir tvarkinga mano rankraščio švaraščio kopija gulėjo toje pačioje lentynoje. Kitus du rankraščius perskaičiau apimtas keisčiausių jausmų. Abu autoriai aprašinėjo anos dienos įvykius iš esmės ne ką kitaip nei aš, ir vis dėlto tai buvo visai kitas vaizdas!

Vieno autoriaus rašiny perskaičiau: „Būtent tuo metu, kai nebesugrįžo tarnas Leo, prieš mus netikėtai atsivėrė gąsdinanti mūsų nesantaikos ir bejėgiškumo bedugnė ir suardė mūsų vienybę, kuri iki tolei atrodė tokia nepajudinama. Beje, kai kurie mūsų žinojo, arba bent jau nujautė, kad Leo nenugarmėjo bedugnėn ir nepabėgo, o buvo slapta atšauktas Brolijos vadovybės. Bet, suprantama, niekas iš mūsų neįstengtų neatgailaudamas ir nesigėdydamas prisiminti, kaip netikusiai mes elgėmės to išbandymo akivaizdoje. Vos Leo

mus paliko, tikėjimui ir mūsų vienybei atėjo galas, tarsi mūsų grupėje būtų atsivėrusi neregima žaizda ir iš jos būtų ėmęs tekėti raudonas gyvenimo kraujas. Ėmė skirtis nuomonės, o paskui prasidėjo atviri ginčai dėl nereikalingiausių ir juokingiausių dalykų. Kaip pavyzdį priminsiu tai, kad mūsų visų mylimas ir nusipelnęs kapelmeisteris H. H. staiga ėmė tvirtinti, esą pabėgėlis Leo savo kuprinėje šalia kitų vertingų daiktų nusinešė ir seną, šventą Brolijos chartiją – pirminį, mokytojo parašytą egzempliorių! Šis tvirtinimas ilgokai buvo visai rimtų ginčų objektas. Tiesa, simboliškai suprastas H. teiginys netikėtai įgijo prasmę: iš tiesų viskas atrodė taip, tarsi išėjus Leo mūsų mažytė grupė būtų visiškai praradusi Brolijos palaiminimą, kuris jungė su visa piligrimų armija. Liūdnu tokio įsitikinimo pavyzdžiu tapo ką tik minėtas muzikantas H. H. Iki pat lemtingos valandos Morbio Inferiore tarpeklyje vienas iš pačių ištikimiausių ir giliausiai tikinčių Brolijos narių, visų mylimas kaip menininkas, nors turintis kai kurių charakterio silpnybių, vis dėlto vienas gyvastingiausių brolių, dabar nugrimzdo į niūrius apmąstymus, į depresiją, pradėjo atsainiai žiūrėti į savo pareigas, pasidarė aikštingas, nervingas, priekabus. Kai vieną gražią dieną žygyje jis galiausiai atsiliko ir daugiau nebepasirodė, niekam nė į galvą neatėjo

sustoti ir jo ieškoti, – pabėgimas buvo akivaizdus. Deja, taip pasielgė ne vienas, ir pagaliau iš mūsų nedidelės keliauninkų grupės neliko nieko..."

Kito istoriko rašinyje radau tokį teiginį: „Kaip Cezario mirtis reiškė senovės Romos žlugimą arba kaip Vilsono[59] išdavystė – žmonijos demokratinės sampratos krizę, taip nelemtoji diena Morbio Inferiore tarpeklyje reiškė mūsų Brolijos galą. Jeigu čia apskritai galima kalbėti apie kaltę ir atsakomybę, dėl to žlugimo buvo kalti du, atrodo, nepiktybiški broliai: muzikantas H. H. ir Leo, vienas tarnų. Jiedu abu, iki tol visų mylimi ir ištikimi Brolijos šalininkai, tegu ir nesupratę jos pasaulinės istorinės reikšmės, – jiedu abu vieną gražią dieną dingo be pėdsakų, kartu su savimi nepamiršdami pasiimti kai kurių vertingų daiktų, svarbių dokumentų, o tai leidžia daryti išvadą, kad abu nelaimingieji buvo papirkti galingųjų Brolijos priešų..."

Jeigu šito kronikininko atmintis buvo taip aptemusi ir suklaidinta, – nors jis savo ataskaitą rašė aiškiai turėdamas švariausią sąžinę ir neprarasdamas tikrovės jausmo, – tad kokią vertę galėjo turėti mano paties užrašai? Jei būtų atsiradę dar dešimt kitų autorių ataskaitų apie Morbio, apie Leo ir apie mane, visos jos, reikia manyti, būtų prieštaravusios viena kitai ir viena kitą neigusios.

Deja, visos mūsų istoriografinės pretenzijos buvo bergždžios, tų darbų nevertėjo tęsti, nevertėjo skaityti, juos buvo galima ramiausiai palikti dulkėti šitoje archyvo lentynoje.

Mane supurtė pagalvojus apie visus tuos išgyvenimus, kurie, galimas daiktas, laukia artimiausiu metu. Kaip viskas tolo, keitėsi, išsikreipė šituose veidrodžiuose, kaip ironiškai ir nesuvokiamai tiesa slėpė savo veidą už aprašymų, tuos aprašymus neigiančių rašinių ir legendų! Ką dar buvo galima laikyti tiesa, kuo dar buvo galima tikėti? Ir kas liks, kai aš pagaliau sužinosiu išmintingą, objektyvią šito archyvo išvadą apie save, apie savo asmenybę ir apie manąją istoriją?

Turėjau būti pasirengęs viskam. Staiga pajutęs, kad nebegaliu pakelti nežinios ir laukimo baimės, nuskubėjau prie skyriaus „Chattorum res gestae", susiradau savo asmeninio poskyrio numerį ir atsistojau prie lentynos, pažymėtos mano pavarde. Iš esmės tai buvo niša, ir, kai aš atitraukiau ją dengusią ploną užuolaidą, paaiškėjo, kad joje nėra jokios rašytinės medžiagos. Joje nebuvo nieko, išskyrus figūrėlę, – iš pažiūros seną ir daug mačiusią medinę ar vaškinę statulėlę nublukusiais dažais, ir man pasirodė, kad tai koks dievukas ar barbarų stabas, – iš pirmo žvilgsnio nieko negalėjai suprasti. Tiesą sakant, figūrėlė buvo sudaryta

iš dviejų nugara sulipusių figūrėlių. Įdėmiai ją apžiūrėjęs, iš pradžių nusivyliau ir suglumau. Tuomet mano dėmesį patraukė metalinėje žvakidėje nišos sienoje įstatyta žvakė. Skiltuvas buvo čia pat, tad uždegiau žvakę, ir dabar keistąją figūrėlę mačiau aiškioje šviesoje.

Tik po kurio laiko atsiskleidė man jos prasmė. Pamažu pradėjau suvokti, – iš pradžių miglotai, vėliau vis aiškiau, – ką gi ji vaizdavo. Tai buvo pažįstama figūra – aš pats, ir mano atvaizdas nemaloniai įkūnijo gležnumą ir silpnumą; bruožai buvo nudilę ir apskritai visa išreiškė kažkokį nevalingumą, išsekimą, tai, kas paliesta mirties, arba tai, kas veržiasi į mirtį, ir priminė skulptūrinę alegoriją „Netvarumas" arba „Dūlėjimas" ar ką nors panašaus. O kita figūrėlė, suaugusi į vieną daiktą su manimi, reiškė nesuvaldomą spalvų ir formų klestėjimą, ir aš jau buvau beatspėjąs, ką ji man primena, – taigi tarną ir Vyriausiąjį Vadą Leo, – kai ant sienos pastebėjau kitą žvakę ir ją taip pat uždegiau. Dabar ne tik aiškiai regėjau dvigubą figūrą, kuri vaizdavo mane ir Leo, dar akivaizdesnis buvo bruožų panašumas, bet išvydau ir tai, kad abiejų figūrų paviršius perregimas: per jį buvo galima pažvelgti į vidų kaip per butelio ar vazos stiklą. Pastebėjau, kad figūrose kažkas juda, lėtai, be galo lėtai nepaliaujamai juda,

taip, kaip juda snaudžianti gyvatė. Kažkas labai tyliai, švelniai, bet nesulaikomai tirpo ir tekėjo, beje, sunkėsi ir sroveno iš mano skulptūrinio pavidalo į Leo skulptūrinį atvaizdą, ir aš supratau, kad mano atvaizdas vis daugiau ir daugiau atiduos broliui Leo, pertekės į jį, maitis jį ir stiprins. Ilgainiui visa substancija turėtų pereiti iš vieno atvaizdo į kitą, liks tik vienas atvaizdas – Leo. Jam skirta augti, man – nykti.

Stovėdamas ir bandydamas suprasti tai, ką regiu, prisiminiau trumpą pokalbį su Leo anuomet, Bremgarteno šventėje. Mes kalbėjome apie tai, kaip dažnai poetų sukurti vaizdai būna gyvybingesni ir tikresni už pačių poetų figūras.

Žvakės baigė degti ir užgeso, aš pajutau begalinį nuovargį, apėmė miegas, tad patraukiau ieškoti vietos, kur būčiau galėjęs prigulti ir kaip reikiant išsimiegoti.

KOMENTARAI

[1] Riteris Hiuonas – prancūzų riterių epo ir vokiečių literatūros klasiko Kristofo Martino Vylando (Wieland, 1733–1813) poemos *Oberonas* (1780) veikėjas, keliaujantis į Rytus ir ginantis žmogaus valios laisvę. Pašėlęs Rolandas – Liudoviko Ariosto (Ariosto, 1474–1533) poemos *Pašėlęs Orlandas* (1516, *Orlando Furioso*) veikėjas, riteris, įkūnijantis Renesanso idealus. (Čia ir toliau – vert. past.)

[2] Hermanas Kaizerlingas (Keyserling, 1880–1946) – vokiečių filosofas, rašytojas. Minimame *Filosofo kelionės dienoraštyje* (1919, *Das Reisetagebuch eines Philosophen*) aprašoma kelionė į Rytų šalis.

[3] Ferdinandas Antonis Osendovskis (Ossendowski, 1876–1945) – lenkų rašytojas, keliautojas, mokslininkas, politikos veikėjas.

[4] Albertas Didysis (1193/1206–1280) – viduramžių teologas ir filosofas, siekęs dvasinių vertybių sintezės.

[5] Riudegeris – *Nibelungų giesmės* personažas, teigiantis susitaikymo idėją. Riterišką jo poziciją išreiškia šie jo paties žodžiai: „Draugai narsiųjų karžygių nežudo niekada“ (*Nibelungų giesmė*, vertė Vladas Nausėdas, Vilnius: Vaga, p. 349).

[6] Sidharta – Hesės romano *Sidharta* (1922, liet. 1990), kurio veiksmas vyksta Indijoje, veikėjas.

[7] Hermanas Hesė, *Sidharta*, vertė Zigmantas Ardickas, Kaunas: Trigrama, 2000, p. 145.

[8] *Kas tolimuos kraštuos dažnai klajoja...* – eilutės iš min. Ariosto poemos *Pašėlęs Orlandas* VII giesmės (vertė Silvestras Gaižiūnas).

[9] Dao (kin. „kelias") – senovės kinų filosofijos kategorija, reiškianti galutinį žmogaus ieškojimų tikslą, absoliutą.

[10] Kundalini – budizmo filosofijoje ir indų mitologijoje gyvatė, snaudžianti žmogaus kūno apatinėje dalyje ir įkūnijanti seksualinį potraukį.

[11] Fatima – *Tūkstančio ir vienos nakties*, Vilhelmo Haufo (Hauff, 1802–1827) Rytų pasakų, min. Vylando poemos *Oberonas* veikėja, pranašo Mahometo duktė. Šioje apysakoje Fatima išreiškia vaikystės atsiminimų nulemtą kelionės tikslą, vedantį ir į Rytus, ir atgal, į vaikystę.

[12] *Anima pia* (lot.) – dievotoji dvasia.

[13] *Pavaldžios jam visų stichijų dvasios...* – eilutės iš min. Vylando poemos *Oberonas* (vertė Silvestras Gaižiūnas).

[14] Agramantė – min. Ariosto poemos *Pašėlęs Orlandas* veikėjas, saracėnų riteris.

[15] Vaisinis Žmogelis, Smalininkas, Ramintojas – vokiečių romantiko Eduardo Mėrikės (Mörike, 1804–1875) pasakos „Štutgarto Vaisinis Žmogelis" (1853, *Das Stuttgarter Hutzelmännlein*) personažai; joje papasakota legenda apie Blautopfo ežerą (šaltinį) Švabijoje.

[16] Karūnos sargybiniai – slaptos dvarininkų sąjungos nariai, pavaizduoti to paties pavadinimo Liudvigo Achimo fon Arnimo (Arnim, 1781–1831) romane (1817, *Die Kronenwächter*).

[17] Astrologų teigimu, Saturno ir Mėnulio opozicija yra nepalanki veiklai.

[18] Hiuono ragas – stebuklingas ragas; Hiuonui jį padovanojęs Oberonas.

[19] Laušeris – vieno pirmųjų Hesės prozos kūrinių *Užrašai ir eilės iš Hermano Laušerio palikimo* (1900, *Hinterlassene Schriften und Gedichte von Hermann Lauscher*) veikėjas.

[20] Klingzoras – Hesės apysakos *Paskutinė Klingzoro vasara* (1920, liet. 1979) veikėjas.

[21] Paulis Klė (Klee, 1879–1940) – šveicarų dailininkas, vienas abstrakčiojo meno pradininkų, Hesės draugas. Klė taip pat domėjosi Rytų menu.

[22] Jupas – Jozefas Englertas (Englert, 1874–1957), architektas ir inžinierius, artimas Hesės draugas.

[23] Kolofinas – Jozefas Feinhalsas (Feinhals, 1867–1947), tabako fabrikantas, Hesės draugas.

[24] *Simplicisimo nuotykiai* (1668, *Der abenteuerliche Simplicissimus Teutsch*) – vokiečių rašytojo Hanso Jakobo Kristofelio fon Grimelshauzeno (Grimmelshausen, 1621–1676) kūrinys, vienas žymiausių vokiečių klasikinių romanų.

[25] Liudvikas Žiaurusis – Luji Muajė (Moillet, 1880–1962), šveicarų dailininkas, Hesės draugas.

[26] Anzelmas – Hesės pasakos „Iris" (lot. vilkdalgis) veikėjas.

[27] Ninon – Hesė turi galvoje žmoną Ninon Auslender (vok. užsienietė) (1895–1966).

[28] Leo vardas apysakoje daugiaprasmis: jis asocijuojasi ir su liūtu kaip galios simboliu, ir su animalistine žmogaus esme. Šis vardas primena trylika popiežių Leonų (I, II ir t. t.).

[29] *Clavis – Saliamono raktas* (lot. *Clavicula Salomonis*) – magijos knyga, priskiriama karaliui Saliamonui.

[30] Patriarchai – Biblijos personažai Abraomas, jo sūnus Izaokas ir Izaoko sūnus Jokūbas; maždaug prieš 4000 m. (XVII a. pr. Kr.) gyvenę žydų tautos pradininkai.

[31] Visi šie „raiteliai" – vokiečių literatūros personažai: Almanzoras – Heinricho Heinės (Heine, 1797–1856) tragedijos *Almanzoras* (1821, *Almansor*) veikėjas, traukiąs į Rytus; Almanzorą Rytų pasakose vaizdavo ir Haufas; Parcifalis – Volframo fon Ešenbacho (Eschenbach, apie 1170–1220) riterių romano *Parcifalis* (XIII a. I ketv., *Parzival*) veikėjas; Vitikas – Adalberto Štifterio (Stifter, 1805–1868) istorinės trilogijos *Vitikas* (1865–1867, *Witiko*) veikėjas; Auksaburnis – Hesės romano *Narcizas ir Auksaburnis* (1930, liet. 1995) veikėjas.

[32] Barmekidai – Abasidų dinastijos (valdė VIII–XVI a.) Bagdado kalifate viziriai.

[33] Nojaus laivas – Hesės draugo gydytojo Hanso Bodmerio (1891–1956) namas Ciuriche. Vadindamas Bodmerį Nojaus ainiu, Hesė daro užuominą į šveicarų rašytoją Johaną Jakobą Bodmerį (Bodmer, 1698–1783) ir jo epinę poemą *Nojaus laivas*.

[34] Šteklino kabinetas – pramonininko, kolekcininko, mecenato, Hesės draugo Georgo Reinharto (Reinhart, 1877–1955), kuris apysakoje figūruoja kaip Juodasis karalius, darbo kabinetas, papuoštas Niklauso Štėklino (Stoecklin, 1896–1982), kuris iliustravo Hesės apysaką *Knulpas* (1915, liet. 2002), paveikslais.

[35] *Sonnenberg* (vok.) – saulės kalnas.

[36] *Suon mali* – Lioitholdų (Loitholdų) namo pavadinimas.

[37] Siamo karalius – Ciuricho prekybos centro direktoriaus Frico Loitholdo (Leuthold, 1881–1954), su kuriuo Hesė susipažino Singapūre, pravardė.

[38] Bremgartenas – šveicarų fabrikanto Makso Vasmerio (Wassmer, 1887–1972) rūmai prie Berno. Maksas ir Tilė – pats Vasmeris ir jo žmona.

[39] Otmaras – Otmaras Šėkas (Schoeck, 1886–1957), šveicarų kompozitorius. Rašė muziką ir Hesės eilėms.

[40] Fėja Armida – Kristofo Villibaldo Riterio fon Gliuko (Gluck, 1714 – 1787) operos *Armida* (1777, *Armide*) veikėja.

[41] Novalio to paties pavadinimo romano veikėjas.

[42] Longas – sulotyninta Hesės psichiatro Jozefo Bernardo Lango (Lang, 1883–1945) pavardė.

[43] Hansas Rezomas – šveicarų muzikantas ir rašytojas Hansas Albrechtas Mozeris (Moser, 1882–1978).

[44] Pablas – Hesės romano *Stepių vilkas* personažas.

[45] Hugo Volfas (Wolf, 1860–1903) – austrų kompozitorius. Hesė jaunystėje mėgo jo muziką.

[46] Morbio Inferiore – tarpeklis Šveicarijoje. Pavadinimo etimologija: *morbus* (lot.) – liga, beprotybė; *inferior* – apatinis, žemutinis.

[47] Kifhoizeris – kalvagūbris Vokietijoje, Harce. Anot legendos, čia, kalno oloje su savo karžygiais miegąs Vokietijos karalius ir Šventosios Romos imperijos imperatorius Frydrichas I Barbarosa (apie 1122–1190). Varnams ėmus skraidyti virš kalno, jis atsibusiąs ir atkursiąs senąją Vokietijos didybę.

[48] Lukas – rašytojo Martino Lango (1883–1955), kuris parašė atsiminimų knygą apie Pirmąjį pasaulinį karą, pravardė.

[49] Hessė turi galvoje namą, kurį jam atidavė Hansas Bodmeris.

[50] Karalius Dovydas (apie 1037–970 pr. Kr.) – pagal Bibliją, buvo antrasis suvienytosios Izraelio karalystės karalius. Jis apibūdinamas kaip karys, muzikantas ir poetas.

[51] Vasudeva – indų mitologijos veikėjas, kuris paėmė vaikelį Krišną iš kalėjimo ir gelbėdamas nuo mirties pernešė jį per upę; Hesės romano *Sidharta* veikėjas.

[52] Chrizostomas – Auksaburnis. Jonas Auksaburnis (apie 350–407) – teologas, šventasis, Bažnyčios tėvas ir mokytojas, vienas žymiausių pamokslininkų. Auksaburniu pramintas dėl iškalbingumo.

[53] Dobilas įprasmina Paulio Klė (Klee) pavardę: vok. „ein Klee“.

[54] *Archiepisc[opus] XIX. Diacon[us] D. VII* (lot.) – arkivyskupas – aukščiausias dvasinės hierarchijos luomas, diakonas – žemiausias jos atstovas. Tad

empiriniame pasaulyje buvęs tarnu, diakonu, Leo aukštesniajame, ezoteriniame tampa vadu. *Cornu Ammon[is]* – Amono (vaisingumo dievo) ragai. *Cave* – saugokis.

[55] *Princ[eps] orient[alis] 2 / noct[es] mill[e] 983 / hort[us] delic[iarum] 07* (lot.) – Rytų valdovas. Tūkstantis ir viena naktis. Malonumų sodas. Pastarasis pavadinimas sutampa su viduramžių autorės vienuolės Herados Landsbergietės (apie 1130–1195) kūrinio iš Biblijos istorijos pavadinimu.

[56] Eobanas – Renesanso humanistas Helijus Eobanas Hesas (Hessus, 1488–1540).

[57] *Chattorum r[es] gest[ae] XC* (lot.) – hatai – viena germanų genčių, heseniečiai. Iš Heseno (Hessen) pavadinimo kilo tokios pavardės *Hess*, *Hesse*; *res gestae* – žygdarbiai; skaitmenys XC nurodo Hesės amžių, kai jam prasidėjo krizė.

[58] Inkvartas – poligrafijos terminas, ketvirtadalis puslapio.

[59] Vilsono išdavystė – JAV prezidentas Tomas Vudrou Vilsonas (Wilson, 1856–1924) 1918 m. kongrese pasakė kalbą, kurioje išvardijo 14 punktų, kaip turėtų tvarkytis pokario Europa, – pagal naujo, teisingo pasaulio principus; vėliau tų principų jis atsisakė.

Hesse, Hermann
He349 Kelionė į Rytų šalį / Hermann Hesse; iš vokiečių kalbos vertė Silvestras Gaižiūnas. – Kaunas: „Trigrama“, 2014. – 108 p.
ISBN 978-9955-477-24-2

„Kelionė į Rytų šalį“ – kūrinys, kuriame gausu simbolių, alegorijų bei neregimų ryšių. Šioje istorijoje nutrinamos ribos, skiriančios laiką ir erdvę, gyvenimą ir poeziją, iliuziją ir realybę. Keliauninkų draugija – visų aistringai ieškančiųjų ir atsidavusiųjų, praeities ir šių laikų didžių protų Brolija – yra slėpiningoje kelionėje, kurios tikslas – ne geografiniai Rytai, o atsidavimas viršasmenės visumos paieškoms, idėjai ir bendrystei.

UDK 821.112.2-31

Hermann Hesse
KELIONĖ Į RYTŲ ŠALĮ

Iš vokiečių kalbos vertė Silvestras Gaižiūnas
Redagavo Audronė Kairienė
Viršelį kūrė Daiva Šulgaitė

3,12 leidyb. apsk. l.
Išleido „Trigrama“, www.trigrama.lt
e. paštas: info@trigrama.lt
Spausdino UAB „BALTO print“
Utenos g. 41, LT-08217 Vilnius

ISBN 978-9955-477-24-2